

Af en Afskrivers Optegnelser.

Nogle ældre Betydninger af nuværende danske Ord

navnlig fra 17de Aarhundrede

samlede af

A. Larsen.



Kjøbenhavn.
Gyldendalske Boghandels Forlag.
Trykt hos J. Jørgensen & Co.
1881.

Af en Afskrivers Optegnelser.

Nogle ældre Betydninger af nuværende danske Ord

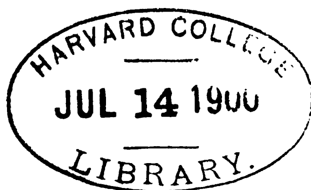
navnlig fra 17de Aarhundrede

samlede af

Anton
A. Larsen.



Kjøbenhavn.
Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
Trykt hos J. Jørgensen & Co.
1881.


HARVARD COLLEGE
JUL 14 1900
LIBRARY.

Forord.

Under adskillige Aars Arbeide i herværende Archiver og Bibliotheker har jeg leilighedsvis optegnet hvad der kunde forekomme af ældre danske Ord og Ordbetydninger. Medens hele denne Samling i sin Tid vil komme den forventede gammeldanske Ordbog til Nytte, har jeg troet, at en meget liden Del deraf, nemlig kun hvad der vedkommer n u v æ r e n d e danske Ord, maaske kunde have nogen Interesse ogsaa for et større Publikum, saameget mere, som Størstedelen er hentet fra utrykte Kilder, hvoraf nogle vistnok senere ere trykte, men dog formentlig kun have en meget begrændset Læsekreds. En Del Optegnelser, jeg havde gjort af Lovene og af Peder Plades Visitatsbog, har jeg her udeladt, eftersom der til disse Skrifter senere er udkommet udførlige Glossarier (af G. Lund og S. Grundtvig), hvor det samme kan findes i en bedre Skikkelse. Med Hensyn til „nuværende“ har jeg ikke taget det saa nøie, om det netop er det s a m m e Ord, men for Kuriositetens Skyld ogsaa ladet et og andet løbe med, som kun er l i g e l y d e n d e. Til Lettelse for Læsningen har jeg trykt Citaterne med Nutidens Retskrivning og kun det enkelte Ord, hvorom Talen er, (ialfald i Regelen) bogstavret.

Kjøbenhavn i December 1880.

A. L.

Forkortelser.

Allen Akt. Allens Aktstykker til Chr. den Andens og Frederik den Førstes Historie.
A M. Arnamagnæanske Samling paa Univ. Bibl.
Best. Prot. Bestallingsprotokol i Ministeriernes Archiv.
Chr. Regn. Dronning Christinas Regnskabsbøger i Geh. Arch.
D. A. Breve. Danske Adelsmænds Breve paa det Store Kongl. Bibl.
Danske Saml Danske Samlinger i Geh. Arch.
D. K. Hist. Danske Kongers Historie smst.
D. Saml. Danske Samlinger udgivne af Chr. Bruun o. fl.
D. Selsk. Danske Selskabs Papirer i Geh. Arch.
Dueh. Dueholms Diplomatarium.
Fobb. Vedt. Fobby Vedtægt i Uldalske Saml. 485 8° paa det Store Kgl. Bibl.
Fyn. Reg. Fynske Registere i Geh. Arch.
Fyn. Tegn. — Tegnelser smst.
Gemein. Arch. Gemeinschaftliches Archiv smst.
Gl. Sv. Jord. Gamle Svenske Jordebøger smst.
Han. Seh. Hannibal Sehested (Kopibog i Geh. Arch. og Apologi paa det Store Kongl. Bibl.)
H. Domb. Herredagsdombog i Geh. Arch.
Hels. Arch. Helsingørs Archiv smst.
Hels. Thing. — Thingbog smst.
Hofh. Hofholdningsregnskaber smst.
H. R. D. Høiesteretsdom.
Jernl. Vedt Jernløse Vedtægt i Arnamagnæanske Additamenta 204 4to paa Univ. Bibl.

J. Reg. Jydske Registere i Geh. Arch.
J. Tegn. — Tegnelser smst.
Kall. Kallske Manuskriptsamling paa det Store Kongl. Bibl.
K. Dipl. Kjøbenhavns Diplomatarium.
Kjøge Arch. Kjøge Byes Archiv.
Klev. Klevenfeldts Dokumenter til den danske Adels Historie i Geh. Arch.
Konsist. Konsistoriets Kopibog.
Konsist. Arch. — Archiv.
Kronb. Vedt. Landsbyvedtægt for Kronborg Amt i Rostgaardske Manuskriptsamling 20 4to paa Univ. Bibl.
K. Stub. Kjeld Stubs Brevbog i Ny Kongl. Manuskriptsamling paa det Store Kongl. Bibl.
L. Dipl. Langebeks haandskrevne danske Diplomatarium i Geh Arch.
Lehnspr. Lehnsprotokol smst.
Lehnsr. Lehnsregnskab smst.
Lyngb. Vedt. Lyngby Vedtægt i Thottske Manuskriptsamling 587 8° paa det Store Kongl. Bibl.
M. & P. Molbechs & Petersens Diplomatarium.
N. Domb. Norsk Dombog i Geh. Arch.
N. Glost. Nils Glostrups Visitatsbog paa Univ. Bibl.
N. Reg. Norske Registere i Geh. Arch.
N. Saml. Norske Samlinger smst.
N. Stevn. Norsk Stevningsbog smst.
N. Tegn. Norske Tegnelser smst.
Ny Kirk. Ny kirkehistoriske Samlinger.
Ny Kongl. Ny kongelige Manuskriptsamling paa det Store Kongl. Bibl.
P. Laur. Et Skrift af P. Lauritsen, tilhørende Skoklosters Bibl. (en Afskrift findes paa det Store Kongl. Bibl.).
Registere d. e. Kancelliets Kopibøger over aabne Breve).
Reg. o. a. L Registere over alle Lande (ɔ: Provinser) i Geh. Arch
Rent. Exp. Rentekammerets Expeditionsprotokol i Ministeriernes Arch.
Rib. Ribe Stifts Dokumenter i Geh. Arch.
Rig. Domb. Rigens Dombog smst.
Rosenkr. Familien Rosenkrantz's Historie ved K. Barner.
Rostg. Rostgaardske Manuskriptsamling paa Univ. Bibl.
Rye Vedt. Rye Landsbyvedtægt i Rostg. 20 4to.
Rørd. Akt. Aktstykkerne til Rørdams Universitetshistorie.
Rørd. Univ. Rørdams Universitetshistorie.
Saab. Saaby Bystraa.
Sjæll. Reg. Sjællandske Registere.
Sjæll. Tegn. Sjællandske Tegnelser.
Sk. Reg. Skaanske Registere.
Sk. Tegn. Skaanske Tegnelser.

Snesl. Vedt. Snesløv Landsbyvedtægt i Roſtg. 20 4to.
Sor. Saml. Soranſke Samlinger.
St. Knud. St. Knuds Gildeſkraa.
(Tegnelſer d. e. Kancelliets Kopibøger over Kongebreve.)
Tegn. o. a L. Tegnelſer over alle Lande (ɔ: Provindſer).
Thor. Vedt. Thoreby Vedtægt i Ny Kongl. Saml. 397 e. Fol.
Thott. Thottſke Manuſkriptſamling paa det Store Kongl. Bibl.
Top. Topografiſk Samling i Geh. Arch.
Vedt. En Vedtægt uden Tidsangivelſe, den anden i Roſtg. 20 4to.
Veilb. Vedt. Veilby Byvedtægt i Ny Kongl. Saml. 808 b. Fol.
Viborg. Et Skrift mod Papiſterne, trykt i Viborg, tilhørende Skovkloſters Bibl. (en Afſkrift findes paa det Store Kongl. Bibl.).
Voſs. Voſs's Samling af Dokumenter i Geh. Arch.

A.

Aasyn, 1. Paasyn. „Skal dem (Brevene) fordærve i hans A a s i w n." 1486 (Klev. Ros.). — 2. Synsforretning. „Alle de A a s i u n n e r, som kommer paa Byen, skal Markegjemmeren holde." 1674 (Thor. Vedt.).

Abskille, 1. afgjøre. „Havde ikke holdt, som det a b s k i l d var i Horsens." 1458 (Klev. Ros.). — 2. skille af med. „Med Uret a t t s c h i l t dennem deres rette Odel." 1613 (N. Domb.).

Abskillig, forskjellig, særskilt. „Fem a b s c h i l l i g e Løfter." 1623 (H. Domb.).

Abspørge, søge. „Ere forarmede og ikke for Alderdom kan a b s p ø r g e deres Underholdning." 1639 3/2 (N. Reg.).

Advare, opsige. „Naar jeg ... vil løse den ... Gaard ... da skal det lovlig a t w a r i s den Tingdag" o. s. v. 1412 (Dueh. 42).

Afblæse. „Skyde ... Aarhøns og Fjæderhøns ... hvilke Vi ville at skal a f f b l e s i s aff M. Niels Kok." 1633 31/12 (Sk. Tegn.).

Afbryde, nedbryde. „At forskrevne Kloster ... a f f b r ø d e s og førtes uden Landet." 1547 (H. Domb.). — „Ruineret og i Grunden a f f b r ø t t." 1661.

Afbrændt, brandlidt. „De fattige a f b r æ n d t e Folk." 1696 (Geh. Arch.).

Afdragelse. Bortreise. „Forbenævnte hans Afdragelse fran Oslo." 1619 (N. Domb. XII. [illegible]).

Afdragen. bortreist. 1545 (Danske Saml. [illegible]).

Afdrive. fordrive. „Med Gevalt afdrevet og fortrænget haver." 1613 (N. Domb. [illegible]).

Afdomme. fradømme. „Begjærte . . . at hans Fred [illegible] dannem afdømes." 1448 [illegible].

Affaid. Død. „Efter hans Affaid." [illegible]

Affaiden. „Ved Døden var affalden." [illegible] Domb. [illegible]

Affeitere. [illegible]

Afferdige. [illegible]

Affjun. [illegible] „Disse [illegible] Tommermand [illegible] Bermod og [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Afgive. [illegible]

[illegible]

„Samme Restantser at
(Sjæll. Tegn. 145). —
nde skyldig blive." 1596
Rentekammer affklarer

ırden) skulde komme til
1560 (H. Domb.).
(Geh. Arch.).
ab eller Affligning
3 (R. Domb. 170). —
agen om Udgjæld og

1650. Almindeligt.
lse" (alias: Affleg).

Geh. A
re i
em lde
eg
aff=
Exped.

., enten
at aff=
tte ingen

„Og efterdi
rmeldet, hvor
— 1622 (fo
heed, de
mb. 1
ahe

Afdragelse, Bortreise. „Forbenævnte hans Affdraagelse fran Oslo.“ 1619 (N. Domb. XII. 76).

Afdragen, bortreist. 1545 (Danske Saml. 579.).

Afdrive, forjage. „Med Gevalt affdreffuen og fortrænget haver.“ 1613 (N. Domb. 106).

Afdømme, fradømme. „Begjærte . . . at hans Fred skulde hannem affdømes.“ 1448 (Klev. Gøje).

Affald, Død. „Efter hans Affald.“ 1613 (N. Domb. 31).

Affalden. „Ved Døden var affalden.“ 1613. (N. Domb. 27.).

Affektere, attraa. „Førend de noget Kald lovligen maa affektere.“ 1636 (D. Saml. III. 92).

Affærdige, affende. 1650.

Afgaa, 1. gaa bort, ud. „Disse 12 Dannemænd affginge i et Beraad og igjen indkomme.“ 1493 (K. Dipl.). 2. gaa af (fig). 1618 (se „Udretning“). 3. faa Affætning. „De Bøger, som J vide at kunne sælges og afgaa med Nytte.“ 1632 22/11 (Sjæll. Tegn.) — 4. afvige. „Alle de Steder i Loven . . . som fra vores suveræn og Arveregjering discorderer eller afgaar.“ 1663 1/3 (Sjæll. Tegn.).

Afgive, eftergive. „At hans Naade vilde . . . forskaane hannem og affgiffue forskrevne Pens.“ 1566 (Top. Torup 3).

Afhandle, afkjøbe. „Hans K. M. haver ladet afhandle mig noget Gods udi Norge.“ 1629 (N. Tegn.).

Afhugge, halshugge. „Der han blev affhuggen“ (alias: halshuggen). 1521 (N. Saml. IV. 6. 5. 29). — Henr. Smith.

Afhænde, skille ved. „Tvende Landsgaarde . . . som de skulle ville affhende fra hannem med Uret.“ 1547 (H. Domb). — „Sælger, skjøder og affhendiger fra mig“ o. s. v. 1550 (Vosſ. Horsens 19).

Afklappe. „Da vordt han og alle hans Medefligere deres Fred affklapped og afdøt.“ 1448 (Klev. Gøje).

Affklare, gjøre klart, klarere. „Samme Restantser at fremsende og affklare." 1592 (Sjæll. Tegn. 145). — „Affklare og afbetale, hvis de kunde skyldig blive." 1596 $^{13}/_{10}$ (ib.). — „At ... de ... udi vort Rentekammer affklarer deres Regnskaber." 1623 $^{18}/_{4}$ (ib.).

Affkomst, Slægt. „At den (Gaarden) skulde komme til samme Blod og Affkomst igjen." 1560 (H. Domb.).

Afflade, tømme (en Dam). 1661 (Geh. Arch.).

Affligning. „Ingen rigtig Regnskab eller Affligning at være gjort Parterne imellem." 1613 (N. Domb. 170). — „Endog Affligningh var gjort i Sagen om Udgjæld og Indgjæld." 1616 (N. Domb. 31).

Afflægge, afbetale (Gjæld). 1630. 1650. Almindeligt.

Afflæggelse. „Gjældens Affleggelse" (alias: Affleg). c. 1550 (Han. Seh.).

Affløbe, tømme (en Dam). 1661 (Geh. Arch.).

Affrette, (om Mennesker). „Exercere og afrette i Krigsbrug, deres Gevær ret at bruge, item at kunne holde Tog og Slagtordning." 1628 $^{24}/_{5}$ (N. Reg.).

Affsides, til Siden. „Hvor Vejen ligger kroget og affsitz, der dennem at jevne og rette." 1664 (Rent. Exped. VI. 138).

Affskaffe, affkedige. „Er det Forældrene paalagt, enten sin Søn eller Kvindfolket nu straxen til Paaske at affschaffue." 1620 (N. Gloft. 156). — „Maatte ingen Officerer affschaffe." c. 1650 (Han. Seh.).

Affsked, Aftale, Overenskomst, Resolution. „Og efterdi I udi samme Eders Affschied intet have formeldet, hvor han igjen skulde søge sin Betaling." 1589. — 1622 (se „Fuldkommenhed"). — „En Dom og Affscheed, de ... skal have dømt og affagt." 1632 (H. Domb. 14). — „Vi ikke kan eragte det ... nogen fuld Contrahering eller Affscheden at være." 1637 (N. Domb. 33). — „Tagendes med dennem fuldkommelig Affscheed." c. 1650 (Han. Seh.).

Affskille, 1. skille af med. „Han (Mogens Bilde) er nu affskild med Kolding." c. 1520. — „At Herr. B. blev affskildtt med Ager Sogn." 1558 (H. Domb.). — „Affskilt og dømt fra hans . . . Præsteembede." 1573 $^{18}/_{7}$ (Sjæll. Tegn.). — 2. skille fra (Ægtefælle). „Tilladelse-Brev paa, at Margrete L. maatte affschillies fra Jens J." 1646 (N. Domb.).

Affstaa. „At Herr L. skal affsthaa udaf Kirketjeneste og Præsteembede" (for sit forargelige Levnet). 1561 (Top. Jyderup. 1).

Affstand, Affstaaelse. „Om Sonneborgs Affstand." 1608 $^{13}/_{8}$ (Sv. Acta). — „Forligt om 40 Rd. for samme Aasædes Affstand." 1637 (N. Domb. 39). — „Os . . . for forskrevne Smaahuses Affstand isteden bevilget et lidet Hus." 1639 $^{25}/_{5}$ (N. Reg.).

Affsætte, nedsætte i Værdi. „Eftersom . . . den slesvigske Mynt . . . er bleven affsat paa enhver 4 Skilling-Stykke 4 lybske Penge." 1605 $^{8}/_{7}$ (Sjæll. Tegn.). — „Den som befindes for høit at være lagt, ogsaa affettis og modereres . . . og igjen at paalægges mere ringlagte Gaarde." 1665 (Rent. Exp. VIII. 245).

Afftale, bilægge. „Havde afftalit samme Sag." 1546 (H. Domb.). — 1585.

Afvigt, bortrømt. 1650 $^{30}/_{7}$ (H. Domb.).

Afværge, fralægge sig, modbevise. „Pligtig være, samme Gjæld ved sin Ed . . . at afværge." 1613 (N. Domb. 157). — „Uden hvis han med rigtig Kvittantser kan affuerge, udi Renten at være betalt." 1623 (H. Domb.).

Agte, vente. „Havde acht mig, at jeg skulde faaet det igjen" (noget, han havde laant bort). 1559 (D. A. Breve). — „Flere Venner, som jeg achter mig godt af." 1645.

Almagt. „Med den Dødes Frænders wold og all macth." 1504 (Voss. Drabss. 8).

Alt, sandelig, 1533 (se „Sandse").

Anbefale, paalægge, befale. 1650 (Kongebrev).

Andel, Del. 1648 (se „Enlig"). — „Behøver en Andehl Tømmer." 1665. — 1666 (se „Magasin").

Andrage. „At være foraarsaget, samme Lagmandens Dom for Os (Kongen) at anndrage og citere" 1616 (N. Domb. 94).

Angaa, 1. tage sin Begyndelse (fra en Termin). 1538 (Konsist. 1). — 1599. (Almindeligt). 2. iværksætte, gribe an. „Passe, hvorledes de det skulde angaa. 1644 (K. Stub). — „Eftersom . . . hans Reise . . . ei tillader (Giftermaalet) . . . ved Trolovelse . . . efter sædvanlig Maade at angaa." 1661 (Sjæll. Reg.).

Angribe, gribe. „Saadane modvillige Knegte at opsøge og angribe." 1639 $^{27}/_{5}$ (N. Reg.).

Ankomme, tilkomme, tilfalde. „Den Anpart, Enhver pro qvota kan ankomme." 1634 $^{23}/_{5}$ (N. Reg.).

Anliggende, magtpaaliggende. „Dine anliggende Ærinder at forrette." 1633 $^{6}/_{4}$ (N. Tegn.)

Anmode. „For slig ulovlig og uhjemmelig Friheder han sig tilegnet og anmodet haver." 1616 (N. Domb. 117). — „Om Du skal anmode eller tractere med S. W. . . . om Bestilling ved Bergværkerne." 1627. — „I denne Skjærmydsel det artig tilgik, Hver toge til Takke den Skade de fik, og Ingen lod Anden anmode. c. 1700. Peter Dass, Nordl. Tr. 138.

Anmodning. (En som har tilskrevet en Frue et Ukvemsbrev, stevnes at stande til Rette) „for saadan ubetænkelig Anmoding."

Anrette. „Anrette en Kirke." 1578 (Geh. Arch.). — „Om en Ishytte at skulle anrette ved Kjøbenhavns Slot." 1590 (Sjæll. Tegn. 287). — „Ved Søkanten lade anrette og holde Skjærbaade." c. 1650 (Han. Seh.).

Anse, tage Hensyn til. 1540 (se „Vanvittighed"). —

„Til hvis Opkomst . . . Alt fremmeligst er anseet (ɔ: fornemmelig sigter). — „Ombedende derfor, de gode Herrer ville ansee min Uskyldighed." 1658 $^{20}/_{1}$ (D. Saml. I. 34).

Anskreven. „Varerne at være for høit anskreven." 1623 (H. Domb.).

Anslaa, opslaa (en Plakat). 1650.

Anslag, Beregning. „Skal efter deres Anslaug endnu restere . . . 2500 Rd." 1662.

Anstaa, forestaa. „Udi den anstaaende Vinter." 1664.

Anstille sig, vise sig, opføre sig. 1623 (se „Utrolig"). — „At han sig saaledes mod Enhver anstiller at" o. s. v. 1628 (N. Reg.). — 1634 (se „Tilbørlighed"). — 1638. — „Sig ellers . . . skikke og anstille, som det en tro (o. s. v.) anstaar." 1661.

Anstød. „Dennem . . . som udi Dit Lehn findes af den Formue, at de . . . ville . . . deres Credit bruge, om Fædrenelandet nogen Anstød kunde paakomme." 1655 $^{3}/_{9}$ (Sjæll. Tegn.).

Ansvar, Svar, Gjensvar. „Dertil de saaledes gave Ansuar, at de havde betalt" o. s. v. 1613 (N. Domb. 74). — „Dertil T. D. gav til Ansuar, at" (ib. 173). — „Mødte og fremlagde sit skriftlig Andsuar" (ib. 185). — „Forventer jeg . . . et naadige og god Antsuar." 1632 (Top. Lønb. 4).

Ansøgning, Sagsøgning. „Saafremt de . . . ikke paa videre Ansøgning tilbørligen derfore ville stande til Rette og straffes, som vedbør." 1647 $^{18}/_{9}$ (N. Reg.). — „At K. formedelst hendes Creditorers strenge Ansøgning skal være bortvigt." 1668.

Antage, arrestere. „Samme Mand havde han ladet fængslig antage paa en Ret." 1596 (Thott. Ms. 836 b fol. c. 320). — „At naar . . . deres Vare ankommer, Du af forskrevne deres Vare saameget lader antage, som dennem at udlægge kan tilkomme. 1629 (N. Tegn.).

Antræffe, angaa. „Thi den (Citationen) alene lyder og andreffer Trondhjems Privilegier. 1619 (N. Domb. XII. 46).

Antænde, smitte. „Nogle Huse . . . at være med Pestilentse ahnthend." 1618 $^{22}/_{9}$ (Sjæll. Tegn.).

Anvende, realisere. „Fisk, som vores Lensmand befalet er at . . . annammes og i Penge anvendes efter Landkjøbet." 1633 $^{31}/_{1}$ (N. Tegn.).

B.

Baadsmand, Matros. 1675 bestaar Mandskabet paa et Krigsskib af: 360 Baadsmænd o. s. v. Almindeligt i 17. Aarh.

Bagpaa. „Saadane Domme og Baglovsmaal, som skal være bagpaa vor forrige udgivne Stevning-udgangen." 1619 (H. Domb.). — „En Seddel, som er opsanket bagpaa en endelig Dom." 1628 (H. Domb.)

Bank. „Ikke for nogen vis Summa, men ikkun over Banck." 1626 (H. Domb.)

Barsel, Barnedaab (Gilbet). „At komme til den unge Herres Hertug Jørgens Barsell." 1653 Juni (Sjæll. Tegn.)

Bearbeide, søge at udvirke. 1628 (Chr. 4). — „Om det kunde bearbeides mellem begge Kroner Danmark og Sverige, at der maatte ske" o. s. v. 1638.

Bedaget, berammet. „Den bedagede Termin." 1608. (H. Domb.). — „Penningeskatten, bedauget til Martini 1631." — „Til sin tilbørlig og bedagede Tid kan affstedkommes." 1632 $^{29}/_{7}$ (N. Reg.).

Bedrage, betrække. 1650.

Bedreven, dreven. „Udi de Norske Sager . . . erfaren og bedrefuen." 1661.

Bedrift. „Vilde have hende i hans Kammer . . . paa det han kunde have sin løsagtige Bedrift med hende." 1626 (H. Domb.).

Befatte. „Unødigt videre dermed at befatte." 1623. (H. Domb.).

Befinde. „Hvor stor den (Gjælden) sig befandt." 1650 (Han. Seh.) — „Efterdi sig nu befinder, at samme Oppebørsel allerede . . . beregnet er." 1662.

Befrie, forlove. 1547. — „Vil han nogen Tid befri sig og tage sig en Ægtehustru, da skal han befri sig her i Danmark." 1548 $^{4}/_{10}$ (L. Dipl.). — „At han . . . saa kort en Tid efter sin salige Hustrues Afgang sig haver med en anden befriet." 1622 (N. Gloſt. 108).

Begaa, høitideligholde Ens Ligbegjængelse. „Item skulle de lade begaa min Fader og min Moder ... en Tid hvert Aar." 1435 Dueh. 42. — „Den Dag O. P. blev begangen udi Odense." 1503 (Lehnsr.)

Begavet. „Behagelig Kortvillighed og Lyst, som . . . J. Krabbe, vor kortvillige Hoffinder, Os gjort haver . . . og han . . . efter sin begaffued Beskeidenhed gjøre . . . maa." 1582 (Sk. Reg.).

Begive sig, give Afkald paa. „Paa hendes strenge Revers, at hun sig samme Benaading aldeles begiffuer." 1664.

Begives, begive sig. „Hvorledes sig megen ... Tvist ... tildrager og begiffuis udenlands." 1590 (J. Tegn. 215).

Begivenhed, Henseende. „Byder ... Vi ... alle ... bemeldte F. S. . . . paa al Begiffuenhed til det bedste beforbre." 1666.

Begreb, Omfang, Udstrækning. „Lehnenes mægtige Begreb." c. 1650 (Han. Seh.).

Begreben, udstrakt. „Efterdi Norges Rige saa vidtløftig er begreben, baade udi Længden og Breden." (ib.).

Begribe, gribe. (St. Knud).

Begribelse, Udstrækning. „Forskrevne Jord med al sin Begreffwelsse i Længe og Brede." 1497 (K. Dipl.).

Behandle, forhandle. „Hvis saaledes . . . med Eder behandlet og sluttet vorder, ville vi . . . ratificere." 1661.

Behændighed, List. „HvilkenDom . . . formedelst Gunst, Vilje og Behenndighedt over hende skal være gangen." 1613 (N. Domb. 18).

Bekjende, anerkjende, godtgjøre. „Det ville vi med . . . Vore kjære Herrer . . . gjerne forskylde og bekiende." 1563 $^{23}/_{7}$ (D. Kong. Hist.). — „Vi ville det igjen med al Gunst og Naade bekiende." 1593 $^{5}/_{8}$ (Sk. Tegn.).

Bekjendes, tilstaa, gjøre vitterligt. 1533.

Beklage, klage over. 1533.

Bekvemme, passe. „Enten . . . eller . . ., som hans Naade derom bedst bequemmede." 1523 (Allen Akt.) — „Derfor (fordi han var Part i Sagen) hannem ei bequemmet, udi Dommen at stemme." 1622 (N. Domb. 61). — „Kan det Eders Person ingenlunde bequemme, i Kirkerne noget at forandre." 1629 (Geh. Arch.). — „Saafremt I ellers eragte, samme Havn at kan bequemme forskrevne Borgere." 1634 $^{30}/_{7}$ (N. Tegn.). — „Sig ei saa skikkeligen skal anstille, som det hans Embede bequemmer." 1663 $^{29}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.).

Belange, bidrage, geraade. „Dermed gjør I det, som . . . til Ro og Enighed kan belange." 1613 (Nørd. Akt. 631).

Beleilig, beliggende. „Skjødte . . . al den . . . Rettighed . . . i Ager og Eng . . . ihvore det helst belæglicht er, enktet undentaget." 1441 (Rosenkr. 68).

Beligge, være beliggende. „Ikke anrører noget, som derudindenfore beligger." c. 1650 (H. Domb.).

Belæg, Indespærring, Beleiring. c. 1530 (Geh. Arch.).

Belægge. „Belagt med 24 Stykker" (om et Orlogsskib). c. 1648 (Han. Seh.).

Belønne, lønne. „Andre i det Sted med at belønne og befolde." 1613 (N. Domb. 70).

Bemægtige, befuldmægtige. 1674 $^{2}/_{8}$ (Geh. Arch.).

Benaade, forskaane. „Almuen foregiver, at de . . . vai benaadet paa Halvparten af forskrevne Ved at udføre." 1633 $^{15}/_{7}$ (N. Tegn.).

Benegte, negte. „Benegte sin Nabo Hjælp." c. 1700 (Rostg. 20 4^to^.)

Beraabe, udraabe, skjælde. „Kjettere og andet, hvad de . . . lyster at kalde og beraabe os." 1533 (P. Laur.).

Beraad, tilsinds. „De ere nu anderledes berodde." 1524 (Allen. Akt. 195).

Beramme. „Og forser jeg mig til, at hans Naade paa en anden Sted berammer mig saa stor Fordel og Profit igjen." 1545 (Danske Saml. 659 e 9 ^b^).

Beredskab. „Vores Naboer ere udi stor Armering og Beredskab til Søs forfattede." 1635 $^{23}/_{8}$ (Sjæll. Tegn.).

Berømme, beraabe. „Berømpte dennem paa deres lange Besiddelse." 1571.

Besidde, sidde, residere, være bosiddende. „Inden alle 4 Stokke, i godt Ly og med besydhen Thing." 1424 $^{15}/_{11}$ (L. Dipl.) — „En anden besiddenn Burger her udi Staden." 1539 (Konsist. 4). — „Ikke give samme Landgilde til forskrevne Terminer, men blive dermed besiddendis et Aar, to eller tre." 1547 (Konsist. 87.) — „Have deres Sognepræst hos dennem besiddendis." 1582 $^{29}/_{6}$ (Sjæll. Tegn.) — „Rette Eiermænd, derpaa haver været boendis og besiddendes i 90 Aar." 1613 (N. Domb. 58). — „Fængsligen anholdet, hvor han endnu er besiddendes." 1628 $^{15}/_{1}$ (N. Tegn.). — „N. som nu paa Blaataarn er besiddendes." 1661.

Besindig, omtænksom. „Havde de Lybske været saa besindig, at de havde sæt en Part af deres Skjøtte" o. s. v.

Beskadige, skade. „Paa det Landet dermed (ɔ: ved et fiendtligt Indfald) ikke beskadigis." 1625 $^{20}/_{11}$ (Sjæll. Tegn.).

Beskeden. 1. (Titel). „En beskedhen Mand J. C. Bymand i K. . . . skjødte . . . en beskedhen Mand J. S., Raadmand i K. oppaa en beskedhen Mands Vegne H. J. . . . Konning Eriks Tjenere . . . en Jord." 1432 (K. Dipl.) 2. aftalt. „Svo vordt talet, at han skulde ledes i Kirken paa beskedhen Tid." 1458 (Klev. Ros.) — „At hans Svende skulde komme til Aars Bything paa beskedhen Tid." (ib.)

Beskedenhed, se Begavet.

Beskikke, lave, ordne. 1562 (se „Oprør").

Beskikkelse, Budsendelse. „Ved Beskikkelse har været min Hustru besværlig."

Beskyde, indskyde. „At prøve og beschyde lade de Kobberstykker" (ɔ: Kobberkanoner) o. s. v. 1660 $^{30}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.)

Beskyldning, Paaskud. „Under Beschyldning af Monopolier." c. 1650 (Han. Seh.).

Beslaa, lægge Beslag paa, arrestere. „Da kan han beslaa af deres Besoldung saa møget som de blive Bønderne skyldig." 1568. — „Bevises . . . forskrevne Saug og hosliggende Bord trende Tider at være lovfæste og beslagenn, og alligevel bortkjørte." 1613 (N. Domb. 112).

Besmite, smitte. „Fæ, som af Sygdom var besmittet." 1592 $^{27}/_{5}$ (J. Tegn.).

Bestaa, 1. staa, forblive. „Hovedstolen altid bliver urørt bestaaendis." 1607 $^{27}/_{6}$ (Sjæll. Reg.). — „Udi hvilken Forhaabning vi endnu stadeligen bestaa." 1622 (N. Domb. 69). — 2. vedstaa. 1599 (H. Domb.). — „At de endnu ville bestaa de samme Ord . . . og endnu . . . de . . . samme Ord være bestandige." 1616 (Nørd. Akt. 666.) — 3. bestride. „Og P. P. for sin . . . Sygdom . . . Skyld ikke . . . kan sin Profess (ɔ: Professorat) . . . be-

staa og fuldgjøre." 1558 $^{31}/_{5}$ (Konsist. Arch.). — 4. hen-staa. „Da mue J lade bestaa med samme Bojert til vor egen Tilkomst." 1540 (Danske Saml. 34). — „Vil jeg lade al Taksigelse bestaae." 1608. — 1629. — 5. — i, komme an paa, c. 1650 (Han. Seh.). — 6. pass. stemme overens. „Saa-mange Regle som med Skriften bestaas og hende følger." 1533 (P. Laur.).

Bestand, 1. Ordning. „Ville høre Eders Brøst og . . . derpaa gjøre en god Bestand og Skikkelse." 1523 (Allen Akt.). — 2. Velfærd. „For hendes Sjæls Bestandh." 1541.

Bestandig, være —, vedstaa. „(Sagde) deres Sand-heds Bekjendelse gjerne at ville være bestandige, naar T. S. vilde give kyndt, hvad Prob han af dennem var æskendes." 1619 (N. Domb. XII. 60). — Se „Bestaa" 2.

Bestille, 1. foranstalte. 1548. 2. ansætte. c. 1650. (Han. Seh.).

Bestyre, bestille, betinge. „Om den Hermelin . . . skal Du ikke gjøre Dig . . . Umag . . . thi jeg haver bestyret mig et andet Sted." 1538 (Klev. Kos.) — „Et Kobberbadekar, han havde bestyrt." 1554.

Bestænke, smitte. „Saa flere ... med smitsomme Sygdomme bestænkte kunde have deres Tilhold" (i Hospitalet). 1639 $^{25}/_{5}$ (N. Tegn.).

Besværge, besvære. 1650 (o. f., alm.).

Besætning, Arrest (for Gjæld). 1553 (Hels. Thing.).

Besøge, henvende sig til. „Hvilken hun med hendes Skrivelse haver besøgt." 1633 $^{11}/_{2}$ (N. Tegn.).

Besørge, 1. forsørge. „Begjærendes, at vi vilde be-syrghe dem herudi anderlund, . . . at de mue fange her Bod oppaa." 1472 (K. Dipl.). — 1533 (P. Laur.). — „ . . . Kirke kan blive besørget med en god Sognepræst." 1551 (Tegn. o. a. L. 477). — „Efterdi Egers Kirke selv var eiendes Jorder, som Klokkeren . . . burde med at be-sørges." 1613 (N. Domb. 158). 2. befrygte. 1628 (Kjøge Arch.).

Betage, hæve, fjerne. „For godt haver anseet, al Mistvivl udi Visiteringen at betage, forskrevne ... Visiteurer ... at befale, sig" o. s. v. 1631 6/4 (N. Reg.).

Betro, tro, have Tiltro til. „Slottens Folk, som J bedst betro." 1623 (N. Tegn. 412).

Betyde, udtrykke. „Betyde min Taknemmelighed i Ord." 1729 25/11 (H. Gram). — „Betyde sig kort og fyndig." 1740.

Betænde, smitte. „Forskrevne Huse, som ere bethend (med Pestilentse)". 1618 22/9 (Sjæll. Tegn.).

Bevare. „Bevare sig med" (ↄ: befatte sig med). Almindeligt i 16de Aarh.

Bevægelig, vægtig. „Hvilken ... H. H. formener ikke saa nøiagtig eller beuegelig." 1628 (N. Stevn. 99). — „Af vor synderlige ... Naade og af beuegelige Betænkende." 1636.

Binding. „Et libet Hus med 6 Bindingher." 1533. — „Kirken at skjelne ... som er 5 Bindinger, for hver Binding 64 Sk." 1621 (Danske Saml. 27).

Blot, blottet. „Dette fortærede og blotte Land." 1566 (D. A. Breve. 4).

Blotte sig, hjælpe sig. „Mig blotte og behjelpe kunde." (Arrebo).

Bolt. „2 Bolte Lærred." 1510 (Chr. Reg.) — „Lærred, 20 Bolth 2 Alne." 1554 (Hofh.).

Bolværk. „Efter den norske Maneer med Bolwerk bygge" (modsat Mur eller Bindingsværk). 1625 5/5 (N. Tegn.).

Bortgaa, hengaa. „At det ... ikke ustraffet bortgaar." 1633 13/3 (N. Tegn.).

Bosætte. „Gaarden er bygfalden og ikke haver været bosett af Bønderne i 30 Aar." 1585.

Brand. „Han holdt en fattig Kapellan, som var en ret ulærd Bran." c. 1570 (D. Saml. I. 240).

Brast. „Stande udi Last og Brasth med hannem."

Brugelighed, Brug. „E. H. haver aldeles ingen Jord

eller Brugelighedt til denne Gaard." 1530 (Viborg. 228). — „Ingen anden Brugliighiedt . . . anten Tørvgrøfte eller Rishugge." 1552 (Voss. Hevringh. 3). — „Den, der et ny Saugstød begjærede til Brugelighed at optage." 1664.

Brynde, Ildsvaade. 1620 (Sk. Tegn.).

Bræk, 1. Mangel. „Et dradeligt . . . Bræk paa Sognepræster." 1550. — 2. Sygdom. „Findes det da med slig smittelig Brech." 1649 (Snesl. Vedt.).

Brænde, Brændemærke, Brændejern. „5 Skl. for et Brende . . . at mærke min Frues Tønder med." 1509 (Chr. Regn.). — „(En Hest) mærkes med Kronens Brende." c. 1650 (Han. Seh.).

Brøde, Bøde. „Tvo løbige Mark dertil til Brøthe aamod Os." 1442 (K. Dipl.). — 1665 (se „Henfalde"). — 1670 (Lyngb. Vedt.) — 1685 (Kronb. Vedt.).

Brøst. „Skyldinge og Brøsth, de sige at have mod Eders Naade." 1523 (Allen Akt. 57).

Brøstfældig. „Hveranden at søge til Hjemthing, og den Brøstfellbige da derfore at stande den Anden til Rette." 1616 (N. Domb. 46).

Byde til, underrette (sml. „Tilbyde"). „Forhører . . . og byder mig al Leilighed til med det første." 1524 (Allen. Akt. 182). — „At jeg vilde biude dig til, om jeg vidste nogen Tidende." 1538 (Klev. Rosf.). — 1539 (Danske Saml. 659 b). Almindeligt.

Bygang. „De mindste . . . gaa saa tit til Bygang, som de meste." 1674 (Veilb. Vedt.).

Bygd, dyrket Egn. „I bygd eller øde." 1503. (Geh. Arch.).

Bygge, tilforpagte, bygsle (maaske kun Norsk). „Skal have undt og bygt . . . N. H. . . . en Grund liggendes" o. s. v. 1632 (N. Reg.).

Bæst, Hest. „Dexteriorem meum graa Best." 1401 (Rib. 19). — 1685 (Kronb. Vedt.).

C.

Civil. „Civile og maadelig Tolde." c. 1650 (Han. Seh.).

Commercere, handle. „De commercerende Borgere." 1665.

Concept, Idee, Indfald. 1650.

D.

Dagsgjerning, Hoveri. (Dueh. 11).

Dannis. „Jeg veed, at han (Gud) er dannes og blid." c. 1570 (D. Saml. I. 230).

Del. „For ingen Del" (ɔ: paa ingen Maade). 1530 (Geh. Arch.).

Dele med, meddele. „Deler Eders gode Raad med os, hvor vi" o. s. v. 1504 (Danske Saml. 712).

Dennem, af dem. 1533 (se „Enten"). — „En Part thennum." 1579 28/6 (Sjæll. Tegn.). Almindeligt.

Deromtrent, deromkring. „Dersom han sig mere Gods derombtrent tilforhandler." 1647 18/11 (N. Reg.).

Det, at. 1501 o. fl.

Digte, forfatte. „Et Brev, som han selv digtedt, skrevet og beseglet havde." 1552.

Dog el. **dog at,** skjønt. c. 1650 (Han. Seh.; og ellers alm.).

Dom, Dømmekraft. „Den som haver nogen ret Dom og Forstand." 1533 (P. Laur.).

Drabelig, udmærket, betydelig. 1550. 1570 o. fl.

Drage, 1. betrække. 1595. Almindeligt. — 2. bære. „Vi drage ingen Tvivl, at." 1628. — „Stole som blive dragne af tvende Personer." 1664. — 3. stemme. „Hvad ikke drager overens med hende" (Skriften). 1533 (P. Laur.).

Dreng, Tjenestekarl. c. 1650 (Han. Seh.). — „Udskrivningen af deres Sønner og Drenge."

Drift. „Rolstrop Fæ haver havt Udgang og Drefftth i

Vettels Mark i 40 Aar." 1473 (Dueh. 112). — 2. et Slags Afgift. „Drift og Hosbondeholb." 1556 (Konsist. Arch. 99). — 3. Bedrift, Streg. „For det skalkagtig Drifft, han havde gjort med det Brev, som var funden i hans Værge." 1626 (H. Domb.).

Driste paa, stole paa. „Dryste paa deres Væld og Ære." c. 1570 (D. Sam. I. 186).

Drive, gjendrive. „Hvor denne Lærdom med . . . Guds Ord kan ikke driffuis, der skal han jo noget forhindres med anden Lempe." 1533 (P. Laur.).

Drænke, drukne. „Den Pige, han drentthe udi Elven." 1520 (N. Saml. IV. 6. 1. 27).

E.

Efter, 1. efterat; f. Ex. 1545 (se „Uvillig"). — 2. eftersom; f. Ex 1631 (se „Urimelig). Begge Bet. almindelige.

Eftergive, skjænke. „Undt og efftergiffuet hannem Livet." 1594 16/2 (J. Tegn.).

Efterhøst, Efteraar. „Alle Skibe, som . . . fra Michaelis og frembedre i Efterhøst udseile." 1623 11/7 (Sjæll. Tegn.) — 1624 (N. Reg. 326). — 1729. 1740 (Geh. Arch.).

Efterkomme, oprette. „Paa det de deres Skade og Bekostning kunde efterkomme." 1624 (N. Reg. 323).

Efterlade, 1. eftergive (se 3). — 2. tillade. 1605 (Sk. Tegn.). — 3. restere. „Efterladet . . . R. L. . . . al den efftерladende Pens." 1545 (Konsist. 73). — „Uden nogen Forsømmelse eller efterladende Restants . . . indkommer." 1662.

Efterliggende. „Paa det Handelen der sammesteds ikke skal blive efterliggende og forsømmet." 1592 (Sjæll. Tegn. 190)

Eftersige, paasige. „Hvorfor vi ikke heller kunde Hans

Velbyrdighed saadant efftersige." — „Men her at ligge i Blesen, og Eders Naade ... kommer imod Fienderne, ville alle Mænd vide mig det udi Fremtiden at eptersige til alle Last." 1565 (D. K. Hist.). — „Paa det ... Eder ... ikke skulde eftersiges, at I sligt ... havde ... forbigaad." 1608 (Nørd. Akt. 712).

Eftersyn, Exempel. „(At hænges) Andre til Affky og Efftersiun."

Eftertanke. (Hannibal Sehested klager over at han er bleven ilde udraabt) „muligt ikke uden sær Angivende og synderlig Efftertancke hos Eders Kongl. Maj: selv, dog allermest ... blandt en og anden Standsperson" o. s. v. c. 1650.

Eftertænke. „Ladet berette, hvorledes N. Foged skulde ham og hans Fæsteenke effterenchhe" (og beder derfor om Kongens Beskyttelse). 1624 (N. Reg. 320).

Egenskab. „Saa at ... Erkebispens Assignation ... med ingen Skatte af det Aar nogen Egenschab havde" (ɔ: havde noget at bestille med). 1662.

Egentlig, rigtig. „At jeg saadanne Udgifter egentlich vilde specificere."

Eiendommelig. „Om de det eyendomblig og til Odel sig ville tilforhandle." 1662. — „Arvelig og eyendomblig at tilkomme." 1665 (D. Selsk.).

Eller, enten. „Dømt eller os til ... eller den fornævnte Biskop til." 1416 (K. Dipl.).

Embedsmand, Haandværker. „Vandsnidere, Nebvindere, ... og ... andre ... Embitsmen." 1415 5/5 (L. Dipl.). Almindeligt i 15de og 16de Aarh.

Enbaaren. „Dømt hende at være ennebaarenn til efterskrevne Gaarder." 1616 (N. Domb. 56).

Endelig. „En endelig Dom" og at „dømme endelig" ɔ: afgjørende. 1530 (se „Fremsætte"). Almindeligt i 16de og 17de Aarh.

Endog, endskjønt. „Men tho at." 1408 (M. & P.). — „Endog det hannem . . . er arveligen tilskiftet." 1590 (H. Domb.).

Enetale, Samtale under fire Øine. „Mester M. . . . var længe i Jentale med Herr A." 1555 (H. Domb.).

Enfoldig, enkelt. „Skattebreve . . . om enfoldig Skat." 1642 29/12 (Sjæll. Tegn.).

Engelsk, englelig. „Deres engelske Kyskhed." 1533 (P. Laur.).

Enkesæde, Enkestand. 1554 (H. Domb. 286). 1570. Almindeligt.

Enlig, 1. overensstemmende. 1639. — 2. enkelt, eneste, solus. „Foruden al Bevisning, efter L.'s hans egen og eenlig Beretning at være taxeret." 1613 (N. Domb. 38). — „Slaa . . . en Andel to og enlige Skillinger." 1648 3/1 (Sjæll. Tegn.).

Ens, enig. „Ere vi . . . saa eyns vordne." 1533.

Enten, den ene eller nogen af to (utervis, alteruter). „Dennem baade eller anthen dennem." 1523 (Allen Akt. 164). — „Ikke at bekomme endten Parterne til nogen Forkleinering." 1652 (N. Domb.)

Entholde. „Sig udenlands entholde." 1594 16/2 (J. Tegn.).

Erkjende, godtgjøre. „Benaading . . . som de efter Evne . . . bør at erkende. c. 1650 (Han. Seh.).

Erklære, 1. oplyse. „Ladet forhugge . . . 80 Tylter eller mere, hvilket Stubbene vel skal kunne erklere og bevisligt gjøre." 1613 (N. Domb. 19.) — 2. rense, frikjende. „For saadane . . . Beskyldninger . . . at maatte være ehrklerridt, skjæret og entlediget." 1622 (N. Domb. 23). — „Hvorfore vi hannem imod Landsdommerens Dom ikke have kunnet befri eller erklerre." 1635 (H. Domb. 415).

Erstatte, aflægge. „Og Os om alting . . . sin

underdanigste Relation et erstatte." 1665 (Rent. Exp. VIII. 326).

Evne. „Den sjette Part af al hans Effne og Formue." 1610 6/4 (Sjæll. Tegn.).

F.

Fald. 1. Bøder. „Svore hannem i Fald for en Hjort han skulde have skudt." 1557 (H. Domb.). — 2. Forfald. „At forfærdige, hvis der er ganget Fald paa . . . paa Slottet." 1594 2/7 (J. Tegn.).

Falde sammen. „At Almuen og de falle samen og slaa hinanden." 1523 (Allen. Akt. 37).

Fang. 1. det at faa. „Mursten er her ikke til Fanges." 1553. — 2. Gods. „Gods og Penninge, Fangh og Fæ." c. 1570 (D. Saml. I. 269). — 3. Grund. „Medelgaard Fang." 1487. — „Et øde Fæste i Gloslund Fangh liggendes." 1547 (H. Domb.). — „400 Lægter, som der til Winstrup og Kastrup Fang vil gjøres fornøden." 1622 29/3 (Sjæll. Tegn.).

Fange, faa. 1540 (se „Undergaa"). — 1551 (se „Hvor"). Almindeligt.

Fare, Frygt. „Er befrugtendes og til Fare at." c. 1508 (Geh. Arch.). — c. 1570 (Kortvending).

Farlig, farbar. „Som alene om Vinteren ere farlige for nogen samlet Magt." 1650 (Han. Seh.).

Fast. „Syv fast otte Rdr." 1650 (Han. Seh.). — „Saa at baade Rheberne kunde gaa fast (ↄ: staa sig) og Kronen kunde være visse paa tilbørlig Tjeneste." (ib.)

Feil, Mangel. „Og vi . . . paa gode Master lide Feil og Mangel." 1632 28/6 (N. Reg.).

Finants (og Finantseri), Underfundighed. c. 1570 (D. Saml. 200). Almindeligt.

Flittig, omhyggelig. „Flittig Overslag." 1650.

Fod. „Gaa i Rette med Gud og sætte vor Fod hos hans.“ 1533 (P. Laur.).

Flux, meget. (Eske Broks Dagbog).

For, fordi. 1613 (se „Undvige“). Almindeligt.

Foragte, vente. „Nu have vi vor Bud hos F . . . og forachter hannem nu snarligen igjen.“ 1524 (Allen Akt. 164). — „Om de Lybskes uformodet og uforagtet Feide.“ 1534.

Foranderlig. „Intet foranderligt (ɔ: nyt) forefaldet.“ 1727 (Høyer).

Forandre, 1. „Saasnart den dyre Tid noget forandrer.“ c. 1650 (Han Seh.). 2. — **sig,** gifte sig paany. 1596 $^{1}/_{4}$ (Thott. 836 b).

Forarbeide, udvirke (hos Rogen). 1613 (N. Domb. 143).

Forarge, forværre, fordærve, skade. „At han ikke bliver derudaf for saare forlagt og forargett“ (ɔ: lider for stor Skade ved Opgivelsen af et Lehn). 1530 (Viborg 227). — „Boen er meget forargitt.“ 1554 (H. Domb.). — 1573 $^{20}/_{4}$ (Helf. Arch.). — „Husgeraad som var forargedt.“ 1616 (N. Domb. 106). — „Bliver det forarget, da koste det igjen paany.“ 1645 (Nye Vedt.).

Forbarme. „Gud hendes Sjæl . . . forbarme.“ c. 1520.

Forbigaa, 1. lade passere, ignorere. „Paa det . . . Eder . . . ikke skulde eftersiges, at I sligt . . . havde vidst (ɔ: at Fogden havde forurettet Bønderne) og dog forbigaad.“ 1608 (Nørd. Akt. 712). 2. undgaa. „Saafremt det ikke kan forbigaaes, ville Vi . . . deres Løn at maa forhøies.“ 1634 $^{29}/_{5}$ (N. Tegn.).

Forbistret, bedaaret. „Deres Hjerte er i Kjødsens Visdom forbistrid.“ 1533 (P. Laur.).

Forbruge, bruge. „Orlogsskibe . . . som til vor . . . Tjeneste udi Feides, og Indredernes Trafik og Nytte udi Freds Tid forbruges skal.“ 1631 $^{25}/_{7}$ (N. Tegn.).

Forbrydelse. „At forskrevne Lagmands . . . Dom ikke

bør komme forskrevne Stivbørn . . . paa deres Odel . . . til Forbrydelse, Hinder eller Skade." 1628 (N. Domb. 1).

Forbygge. „Forbedre og forbygge Gaarden og den holde ved god Hævd." 1632 (N. Reg.). — „3000 Stenlægter, som skal forbygges til Bygningen paa ... Koldinghus." 1634 15/8 (N. Tegn.).

Forbytte, bortbytte. „Forbyttes udimod." c. 1650 (Han. Seh.).

Fordele, sagsøge. 1623 (H. Domb.). — „Til Fredløsmaal fordele." 1628 15/10 (N. Tegn.).

Fordrag, (have i —), give Henstand, holde op med. „Have dem det i Fordrag." 1533 (P. Laur.) — „Kjære Frue . . . haver saadant (nemlig at drikke Rhinskvin) (i) Fordrag". 1519 (Allen Akt. 1). — „At han haver hans Skalkestykker udi Fordrag." ,1522 (ib. 12).

Fordrage, 1. fritage. „Fordraget hannem vor Hovmester at være." 1456 (Klev. Rof.). — 2. — sig, gaa i Langdrag. „Skulde Betalingen længere fordrage sig." 1524 (Allen Akt. 208).

Fordre, udfordre (En). 1638.

Fordring, Beforbring. „Anholde om nogen Hjelp og Fordring udi sin Studering." 1601 16/4 (Kall. 512 4° 65).

Forekomme, fremkomme med. „At de deres Bevisning forekomme inden den forskrevne Tid." 1432 3/2 (L. Dipl.).

Forening, Overenskomst. 1665.

Forestille. (O. G. fik Befaling) „at forestille Nils Juel til at være Tilsynsmand paa Holmen." 1657 7/12 (Sjæll. Tegn.).

Foretagelse, Foretagende. „At Kong C. med sin Foretagelse ingen Fremgang skal faa." 1532.

Forfalde, forefalde. (se „Udstaa").

Forfatning, Foranstaltning. „Saavidt den ringe Forfatning til Norges Defension . . . kunde angaa." c. 1650 (Han Seh.).

Forsatte. 1635. (Se „Beredskab").

Forfremme, fremsende, transportere. 1674 (Veilb. Vedt.).

Forfriske. „Akershus Fæstning . . . vorde forsynet, aarligen at forfrisches." c. 1650 (Han. Seh.).

Forfædre, Forgjængere. „Deres Forfædre, framfarne Kapitel udi Viborg." 1549 (H. Domb.). — 1568 (se „Hendø").

Forfærdelse. „Og til des snarere Forfærdelse" (ɔ: Færdiggjørelse af Kirken)." 1647 $^{21}/_{8}$ (N. Reg.)

Forfærdige, 1. istandsætte. 1594 (se Fald 2). — 2. afsende. „N. H., som Vi for des ene haver did op forfærdiget." 1621 (N. Tegn. 255).

Forføre, bortføre. „Haver forført nogen Stene." 1552 (Geh. Arch.). — „Om Borgerne ikke vil . . . den . . . Last . . . annamme, og selv siden . . . paa deres Æventyr lade forføre." 1665 (Rent. Exp. VIII. 379).

Forgivelse. „Efter E. G's egen Begjæring og Forgiffuelse." 1622 (N. Domb. 52).

Forgjæves. „Til forgeffues." 1509 (D. Ab. Breve. 4). — 1533 (P. Laur.). — „Saa han ikke skal have gjort denne . . . Reise . . . til forgieffuis." 1596 $^{20}/_{6}$ (Fyn. Tegn.).

Forhaanden. „At betales af de forhaandene . . . Norske Midler." 1665.

Forhandle sig, opføre sig. „Dersom han havde sig saa forhandlet, som det sig en from" o. s. v. 1590 (Rig. Domb.). — „Saafremt . . . Fogderne Nogen Noget frataget haver . . . eller i andre Maader utilbørligen sig forhandlet." 1632 $^{23}/_{1}$ (N. Tegn.).

Forhold, Hindring. 1608 $^{13}/_{6}$ (H. Domb.) — 1639 (ib.).

Forholde sig, 1. opholde sig (etsteds). 1583. — 2. henholde sig, beraabe sig paa. 1632 (H. Domb. 14.).

Forhøie. „Et Forhøielsebrev paa 100 Dlr., . . . S. haver forhøiet (ɔ: yderligere laant) paa Godset, hannem af J. H. er pantsat." 1619 (N. Domb. XII. 34).

Forkaste. „Dømtes at have forkastet sin Hals." 1605 (Nørd. Univ. III. 189).

Forkomme, 1. fremkomme (om Bevisligheder). 1499 (Geh. Arch.). 2. skaffe afveien. 1651 (se „Fortræd").

Forkortelse. „Saa ingen af deres Domme skal komme hverandre eller nogen til Forkortelse." 1613 (N. Domb. 128).

Forlade, efterlade. 1567 (Bøll. Skøtt.).

Forlag, Udlæg. c. 1650 (Han. Seh.).

Forlove. „Være fri forloffuet" (ↄ: have frit Forlov). c. 1623.

Forlyste, (lade sig —), finde for godt, 1588.

Forlægge, 1. skade, forurette. „Hvo sin Nabo forlegger med saadan Høffærd" (nemlig ved at gjøre Gaden højere udenfor sit Hus). 1458 (K. Dipl.). — 1472 (ib. se „Undervise"). — 1530 (se „Forarge"). — 2. paalægge, bestemme. „Og begjæred derfore . . . Skodsmaal, at dennem maatte endnu forlegges en Tid og Termin fore, at de kunde komme hos samme deres Bevisning." 1547 (H. Domb.). — „At Eder er forlagd, at skulle underholde Studenter." 1557 $^{23}/_{12}$ (Konsist. Arch.). — 3. udlægge. „Haver jeg forlagt af mit eget." 1566 (D. A. Breve. Bille). — 4. bekoste, anlægge. (et nyt Trykkeri) 1591.

Forløbe, løbe fra. „Forløbe deres Regimenter." c. 1650 (Han. Seh.)

Forløse. „En fast Lov, som ikke maa forløses eller forvendes." 1533 (P. Laur.).

Formaal. „Af Formaals Tid" (fra fordums Tid). 1663 $^{30}/_{3}$ (Rent. Expeb. IX. 353). — 1664 (ib. VIII. 1).

Formedelst, fordi. „Formedelst han ikke haver stillet J. S. tilfreds." 1626 $^{28}/_{10}$ (J. Tegn.). — „Formedelst han skal drive Kjøbmandskab." 1632 $^{25}/_{4}$ (N. Tegn.).

Formidle. „Hvis kunde vorde formiddelet og aftinget." c. 1650 (Han. Seh.).

Formode, forvente. „Hvorpaa Du videre vores naadigst Erklæring . . . skalt have at formode. 1604 11/2 (J. Tegn.).

Fornedring. „Efterdi samme Brev hannem til sin Frihedz Fornedring angik." 1616 (N. Domb. 69).

Fornem. „Østerdals etc. trende fornehme Kobberværker." c. 1650 (Han. Seh.).

Fornødenhed, Egennytte? „Gjerrigfolk, som af Fornødenhed ikke vil lade deres Børn komme til Degnen."

Fornøie, tilfredsstille. Almindeligt.

Fornøielig, tilfredsstillende. „At Du dig . . . førend Din Forreisning saaledes fornøylig og egentlig erklærer." 1662. — „Til bedre og fornøieligere Lighed udi Skatten herefter." 1665.

Fornøielighed, Tilfredsstillelse. „Lovede dem ogsaa derudi Fornøielighed." 1656 (D. Saml. III. 207). — „I andet Gods, indtil hannem sker Fornøielighed". 1669 (H. R. D.). — „Det skal ikke formindske mig min Fornøielighed, om det ikke erlanges." 1689.

Fornøielse, d. s. 1650. — „Fyldestgjøre ovenbemeldte Assignation med fuldkommen Fornøielse til R. B. . . ." 1668.

Forover, forbi. „Som . . . med Skibe . . . seile foroffuer ved vor Slot . . . Croneborg." 1624 4/3 (Sjæll. Tegn.). — „Naar han derforoffuer seilendes vorder" (d. e. forbi Vardøhus). 1638 15/11 (Sjæll. Reg.).

Forrette, 1. bevise? „Vil Biskopen forrette det inden sex Uger førstkommendes, at . . . han ei havde Magt at hindre de Svende . . . da skal Biskopen derfore blive kvit." 1458 13/9 (Klev. Ros.). — 2. henrette? „Hans Moder til Baal og Brand at skulle forrettes." 1628 (N. Stevn. 44).

Forringe, forkleine. „Udi nogle af . . . Nærværelse skal have hannem med utilbørlige Ord forringet og forsmæet." 1616.

Forrykke, skaffe afveien. „At Herr L. skulde have det

forryckt med Uminde." 1551 (H. Domb.) — „At hun haver noget forruchtt af Boet." 1573 $^{23}/_{2}$ (Helſ. Arch.). — „Og hans Bo ikke ganſke uforrykt ſkal findes tilſtede." 1628 (R. Domb. 10).

Forrykkelſe. „Adſkillig Forrøckelſe, ſom gjerne ſker" (ved Dødsfald). c. 1650 (Han. Seh.)

Forſage, negte. „2 Mark, for han forſagede ſit Indſegle." 1529 (R. Saml. IV. 2. 10. 34; paa et andet Sted i ſamme Stykke ſtaar dog: „forſaa ſit Indſegle.")

Forſe. „Foregivendes, ſaadant at være forſeet" (ſkeet ved Forſeelſe). — „Dennem, ſom havde forſeett (ɔ: forbrudt) deres Gods." 1619 (R. Domb. XII.). — Se „Forſage"? — 2. — **ſig til,** ſtole paa. 1545 (ſe „Beramme").

Forſige, bortlove. „Lokked hannem til og gifte ſig der . . . og han var forſagdtt her i Kjøbenhavn." 1555 (H. Domb.).

Forſkrevne, ovennævnte. Almindeligt.

Forſkrive, fuldſkrive, forbruge til Skrivning. „Papir for 3 rhinſke Gylden, er forſchreffuit til Slots Behov." 1528 (R. Saml.).

Forſkyde, beraabe. „Underdanigſt forſchyder ſig paa Skiftebrevet." 1616 (R. Domb. 57).

Forſkylde. „Deres Gaarde vare meget forſkyldte (for høit ſkyldſatte?). 1642 (Sk. Tegn.).

Forſlaa, 1. underſøge. „Beder jeg Eder, at I ville annamme Godſet og forſlaa Rente, og ſkrive mig til, hvad I kunne give mig derudaf." 1511 (D. A. Breve. 4. St. Bille). — „Forſpørge og forſlaa, hvor ſtærke de Jutſke . . . ere." 1523 (Allen. Akt. 31). — 2. forøde.

Forſlag, Overſlag. 1650. 1661.

Forſlide, 1. afgjøre (Strid). „Og ſaa forſlets det, at T. ikke fik M's Ingſele." 1477 $^{13}/_{10}$ (L. Dipl.). — 2. „At Altergods . . . nu ſaa forſlides og bortdrages fra Kirken."

1540 (Konsist. 23). — 3. „Ager og Eng at være forslitt under Fæfod." 1613 (N. Domb. 72).

Forstaa sig til, gaa ind paa. „Og dersom da over Forhaabning de sig dertil ei vil forstaa." 1664.

Forstand. „Med Ciffrer ... og sende ... et a. b. c. og en hemmelig Forstand." 1523 (Allen. Akt.). — 1533. (se „Voxnæse").

Forstille. „Hvorsomhelst hende Maningen blev forstillet." 1639 (H. Domb. 583).

Forstrække sig, 1. strække sig. „Fiske udi samme Sø, saa vidt som deres Aalob sig derudi forstrecker." 1548 (H. Domb.). 2. beløbe sig. „Et Lehn . . , som kunde sig forstrecke til 300 Daler aarlig visse Indkomst." 1589 (Fyn. Reg.).

Forstyrre, ødelægge. „Forskrevne Kloster er nu forstyrett og nederlagt." 1547 (H. Domb.). — c. 1650 (Han. Seh.).

Forsvar, Herredømme. „Gjør hannem Hinder og Forsang paa Forsuaritt paa noget Gods." 1556 (Klev. Ros.). — „Samtykke, at Forsuaritt og Herligheden af forskrevne fem Gaarde maa blive hos J. E." 1570 $^{12}/_{3}$ (Reg. o. a. L.). — „Besiddet sin Gaard ... udi Rolighed og Forsuar." c. 1650 (Han. Seh.)

Forsvinde. „Hans Lykke hun skal sig forsuindhe." c. 1570 (D. Saml. I. 217).

Forsværge, sværge at blive borte fra. „Lade hannem paa ... fem Aar forsuere vore Riger." 1594 $^{16}/_{2}$ (J. Tegn.).

Forsyn, 1. Fortrøstning. „Og der forvente vil K. Majestatis milde Vilje og Gudfrygtighed imod mig til nogen Forsiun, om Gud saa vil." 1567 (Ny Kirk. III. 544). 2. Forsyning. „Den Ordre . . . om Fæstningers Underholding og Garnisonernes Forsyn naadigst given er." 1647 (Lehnspr. 187. 572). „Efterdi vi samme Midler til Rigets Magasiners Forsiun haver forordnet." 1665 (Rent. Exp. VIII. 258).

Forsyne, beskikke. „At lade sig bruge i Kirke eller Skole Tjeneste, hvorsomhelst det Gud haver forsiunitt." 1601 $^{16}/_{4}$ (Kall. 512. 4° 65).

Forsynlig. Ærlige og forsywnlige Mænd . . . vore Borgemestere." 1492 (K. Dipl.).

Forsynlighed, Forsigtighed. „Med Bagerovnen skal end haves mere Forsiunlighed." c. 1700 (Vedt.).

Forsæt. 1. „Prente nogle Tidebøger paa Danske efter Doctoris Martini Forsette." 1523 (Allen. Akt. 139). 2. Indlæg. „Hans skriftlig Forset." 1626 (H. Domb.). — „Som samme Forsett i sig selv formelder." 1632. Almindeligt.

Forsætte, sætte i Pant. 1523 (Allen. Akt. 173). 1568.

Fortale. „80 Mark (Bøder), for han fortalede sig imod vor naadige Herre." 1529 (N. Saml.).

Fortrykt, feiltrykt. „Er at agte, om i Loven er ikke fortrykt, at der skulde staa" o. s. v. 1639 $^{12}/_{6}$ (N. Reg.).

Fortræd, Gjenstridighed. „Hvilket R. A. formener alleneste til Ophold og Fortræd at være gjort, og . . . M. imidlertid sit Gods at skal forkomme og bortflytte." 1651 $^{5}/_{5}$ (Sjæll. Reg.).

Fortrædelig, trodsig. „Haver siddet nogle Gange fortredelig overhørige." 1622 (N. Domb. 257). — c. 1700 (Vedt.).

Fortrøste, love. „Og hannem derfor Vederlag naadigst fortrøstet er." 1662.

Fortænke, 1. tage ilde op. „Fortencker ikke min Dristighed." 1564 (Ny. Kirk. III. 577). — 2. „Som Eder vel fortænker." (ↄ: som I vel vide, erindre). 1557. Almindeligt.

Fortære, se „Blot."

Fortørnelse, Forargelse. „Saa bliver den Last og Fortørnilsse aflagt." 1533 (P. Laur.)

Foruden, 1. udenfor. „St. Jørgen forwden Kjøbenhavn." c. 1560. — 2. med mindre. 1614 (Nørd. Akt. 714).

Forvandle, realisere', gjøre i Penge. „Samme hans

Vare at sælge og foruandle." 1581 $^9/_4$ (Sk. Reg.). — 1585. — „Havde Magt til, ikke alene at opbære deres Rettighed, men og den at foruandle." 1619 (N. Domb. XII. 46).

Forvarsel, Varsel. „Uden Forvarsel." 1620 (Nørd. Akt. 721).

Forvende, anvende, udgive (Penge). 1563. — c. 1650 (Han. Seh.)

Forvexle, borttuske. „At forvexle deres Fiskevare ... imod Korn." 1665.

Forvexling, Omsætning. „Forvexling og Profit." 1650.

Forvise, udvise, anvise. „Høiere, ... end som Borgemestere ... forwise, at skjelligt er." 1458 (K. Dipl.). — „Haver jeg ... ladet foruise dennem 8 Tylter Tømmer." 1560 $^1/_8$ (D. K. Hist.).

Forældre, Forfædre. „Min Fader, min Moder, min Husfrue, min Brøder ... og ander min Foreldher." 1435 (Dueh. 42).

Frafalde, modsige. „Hvorudi de gode Herrer ... mig ikke kunde frafalde." c. 1650 (Han. Seh.).

Fragaa, afvige. „Give nøie Agt paa alle de Loca ... hvor Recesserne fra Kong Valdemars Lov fragaar." 1663 $^{23}/_2$ (Sjæll. Tegn.).

Fremholde, fortsætte. „Men de gjorde (som og endnu framhollesz) af en Sædvane." 1533 (P. Laur.)

Fremsætte, henstille. „At han endelig dømmer paa Sagen og ikke den framsetter til nogen Herredage." 1530 (Viborg 228).

Fremsættelse. „De Privilegier som til saadan Bergværks Fremsettelse kunde agtes nødvendig." 1635 $^8/_2$ (N. Reg.).

Fremtid. „Thi han ikke kan komme derudover fra mig førend i Fremtiden" (formodentlig i den skaanske Betydning: „Foraaret"). 1559 (Klev. Ros.)

Freqventere. „De Disciputer, som . . . sig i F. Skole frequenteret." 1665 10/10 (Sjæll. Tegn.).

Fruentimmeret, Fruentimmerne. 1654. 1670. Almindeligt.

Fuldgjøre, fyldestgjøre. „Fuldgiørendes og fuldvigtig enkede Daler." 1623 (H. Domb.). — 1624.

Fuldgjørelse. „Christi Pines og Døds Kraft og Fuldgørelsse." 1533 (P. Laur.).

Fuldkommenhed. „Til videre vores Fuldkommenhedtz Afsked og Brevs Forvaring." 1622 (R. Domb. 244).

Fuldmagt, fulde Magt. 1594 (Ny Kongl. 833 Fol. 282). — „Stadfæste med sin Fuldmagt at blive." 1631.

Fund, Paafund. „Med nogen Retgang eller nyt Fund." 1530 (A. M.). — „Det er og Legens rette Fundtt." c. 1570 (Kortv.).

Fædrift, Græsgang. „Beretter en . . . Gaard . . . nu at være den ny By Christiansand til Fædrift samt Ager og Eng underlagt." 1647 5/9 (R. Reg.).

Fængelig, smitsom. „Fængelig Sygdom." c. 1700 (Vedt.).

Fæste, 1. Fæstegaard. „Givet og afhændt en øde Feste i Gloslund Fang liggendes." 1547 (H. Domb.). 2. Forlovelse. „Havt Leiermaal . . . midlertid han sad i Feste med D. Pedersdatter."

Følgagtig. „At . . . Intet videre vorder erlagt eller følgagtig." 1663.

Førelse, Drægtighed; „Skal gives . . . den tilbørlige Told efter Skibets Førelse." 1639 1/4 (R. Tegn.).

G.

Gaa an, begynde. „Naar Festdagene gaar an." 1636.

Ganske, betydelig. „Solgt en ganske Del af hans . . . Gods." 1632 23/4 (R. Tegn.).

Gemyt, (føre til —), lægge paa Hjerte. 1644.

Gift, Gave. „Nogen Gift, Skjænk, Guld, Sølv" o. s. v. 1596 $^9/_6$.

Give sig, begive sig. 1533. 1540.

Gjengjæld, Vederlag. „Til Gengiald for sit Fæderne-gods." 1416. (K. Dipl.).

Gjennemdrage, tilbringe, henleve. „Saa at de fast deres ganske Ungdom . . . uden Guds Ords . . . Hørelse giennemdrager." 1634 $^7/_8$ (Sjæll. Tegn.).

Gjennemslaa, gjennemse, gjennemlæse. 1634 (Ny Kirk. III. 648).

Gjerning. „Guldsmedene . . . arbeide meget ondt Sølv i Gerninge . . . skal sætte . . . sit . . . Mærke paa al den Gerning, han gjør." 1493 (K. Dipl.).

Gjerningsmand, Haandværker. „Skomager . . . og andre Gerningsmend." 1415. Apr. (L. Dipl.).

Gjæk. „Guds Gechе" (ɔ: de som gjække Gud).

Gjælde paa, angjælde, angaa. „Om det gwllæ eder paa." 1465 (D. Ad. Breve 4. T. Bille).

Glip. „Slaa os glip." 1729 (Gram).

Granskeп. „Var begjærendes at maatte bekomme en Granskеn, om det var lovligen" o. s. v. 1555 Mand. e. Ovas. (Hels. Thing.).

Graver, Grøftegraver. 1661 (Geh. Arch.).

Gribe. „At dermed engang for alle kan gribe en Ende." 1623 (N. Domb.).

Grøde, Afkom (af Kvæg). 1666 (Geh. Arch.)

Gunst. „Skulle de give ham Gunst og Gave, om Nogen skal slippe." 1585 (Norske Bønders Klagemaal).

Gyde, støbe. „De Klokker, som K. M. for Bergen By haver ladet gyde." 1625 $^7/_7$ (Sjæll. Tegn.).

H.

Haabe. „Dog haabes mig til Gud, at" o. s. v. 1534 (Klev. Ros.). — „Jeg haabes." 1632.

Haand. „Le i Handen (ɔ: i Skjægget) over mig." 1618 (Ny Kirk. III. 649).

Haandfast. „Og J derfor have ladet gjøre hannem haandfast og indlægge udi et Herberge." 1593 (Sjæll. Tegn. 302).

Haandhæve. „Hantheffue og forsvare hannem." 1590 (Rig. Domb.).

Haandtere. „Visitere alle handterende Kjøbmænds Skibe og Gods." 1631 6/4 (N. Reg.). — „Odelsbønderne, Kapitler, Præster, Kjøbstederne samt andre handterende udi Riget." c. 1650 (Han. Seh.). — „Hvilke Steder og Havne ... de beseile og handtere." (ib.). — „Saa at man ... fra den ene Bro (ɔ: Brygge) til den anden kan se ... hvad der ... handles og handteres." 1662.

Haane. „Mig saaledes ... forholdt, som jeg ingensteds vil haanes ved at høre og være selv bekjendt." c. 1650 (Han. Seh.).

Hage. „Dobbelte Hager og andre langt skydende Rør." 1644 (K. Stub. 16).

Handel, Adfærd. „Hans fortakte Handell og Utroskab." 1566 (Ny Kirk. III. 611).

Handling. „Om nogen Handling og Leilighed, som sig begav og haver nogle Aar standet og været udi Handling imellem forskrevne Herr H. og" o. s. v. 1530 (Klev. Nos.). — „Søger Seng og Handling med hende." 1537 (H. Domb. 14). — „Ved venlig Akkordats og Handling." 1622 (N. Domb. 243). — „Trælast-Handlingen udi Norge." 1665. — „Bemeldte Borgere eller Handlings-Mænd." 1665 (Rent. Exp. VIII. 379).

Helbred, Helbredelse. „Dette Sværd er dem givet til Forbedring, Lægedom og Sjæles Helbrede." 1533 (P. Laur.). — 2. adj. sund. „Gud give han komme glad og helbrede." 1538. — „Stærk og helbredt." 1613 (N. Domb. 114).

Helst, adj. „Det helste jeg nu vilde, var at" o. s. v. 1563 (Ny Kirk. III. 571).

Hendø. „Sine salige Forfædre og hendøde Sognepræster." 1568 (Gemein. Arch. VI. 42). — „N. J. som ... skal være hendød." 1629.

Henfalde, tilfalde. „Hvad Brøder og Straf ... Nogen ... kan vorde tilkjendt at give, det skal alene Participanterne være henfalden." 1665.

Henholde, tilholde. „At J ... tilsiger, bestiller og henholder Borgerne, at de strax" o. s. v. 1611 7/9 (J. Tegn.).

Henrykke, bortrykke. „Formedelst at Søen Mange ... henrykker." 1667.

Henseende, Hensyn. 1658 (B. Thott).

Hensætte, henstille. „Til Os underdanigst have hensat, om" o. s. v. 1628 (N. Tegn.).

Hentyde, udtyde (i en vis Mening). „Hedenthyes." 1623 (H. Domb.).

Henvende, 1. anvende. „3500 Daler henvendes til fattige Studenters Ophold." 1619. — „Deres Arvepenning og Gods unyttelig forsat og hedenvendt." 1632 (H. Domb. 14). — 2. bortlede. „Henvendt Vandet af sin Arilds Rende." 1638 (Sk. Tegn.).

Herneden (i Danmark). c. 1650 (Han. Seh.).

Herredømme (Titel). „Udi Eders Herredøms Instruktion." c. 1530 (Geh. Arch.).

Herskab, Herredømme. 1663 (se „Paarøre").

Hidsættelse, Henstilling, Appel. „Med mere samme Hiidtsettellses Indhold." 1613 (N. Domb. 61. 64).

Hjembære, betyde, bebude. „Hvad det vil hjembære, maa Gud vide." c. 1590.

Hjertelag. „En Tønde Hierthelagh, Oxehoveder eller Oxetunger ½ Ort" (i Told). 1615 1/8 (Sjæll. Tegn.).

Holde for, forholde. 1530 (se „Lempe").

Holde over, hjælpe, beskytte. „Holde over Bonden, saa han uden Oversnurken sin Sag maa fremføre.“ 1632 $^{29}/_{7}$ (N. Reg.).

Holde sig til, gjøre Paastand paa. „Formedelst baade G. R. og jeg holder os til jus patronatus.“ 1616.

Holden. „Han (Bisp Ove Bilde) er paa Nyborg og vel holden“ (i god Behold?) c. 1520.

Holk. „En svensk Holk paa 120 Læster.“ (H. Smith).

Hors. Under Kjøbenhavns Beleiring 1535 gjaldt $^{1}/_{4}$ Hest 10 Guldgylden og Kallunet 4 Mark, men Fjerdedelen af et Hors kun 5 G. og Kallunet 2 Mark.

Hos. „Mente dem retfærdelig at skulle være kommen hoss samme Gods.“ 1571.

Hovmod, Fornærmelse. „Om nogen Hovmod, som ... mig skeet er.“ — „Kgl. Maj. er skeet Hoffmod og Forkort.“ 1552 (Geh. Arch.).

Hovslag. „En Smed fik 4 Mark for Hoffslag.“ 1500 (Lehnsr.).

Husfred. (En som havde udjaget Præsten af hans Gaard) „haver gjort Husfredt og Gaardgang.“ 1590 (Rig. Domb.).

Hustru, 1. Husholderske? „Vederkjender mig ... skyldig at være ... denne Brevfører, Gesæ Hamædrops Dotter, min kjære Hustrwgh, fyrretyve Lybske Mark ... for hvilke jeg panter og pantsætter“ o. s. v. 1430 $^{14}/_{2}$. — 2. Madmoder. „Jeg (en Tjenestepige) gjorde hvad mig min Hustrw bød.“ c. 1570 (Kortv.).

Hvis, hvad. 1542. 1661 o. fl. Almindeligt. Som Exempel paa Overgangen kan tjene: „Og huis det sig mere kunde bedrage, end det første Gang var pantsat for, til den øvrige Gjæld udlægges.“

Hvor, hvis. „Huor han samme Penninge ikke fangendes vorder, da“ o. s. v. 1551 (Klev. Ros.). — 1552 (se „Overtræde“).

Hylde til sig, vinde. „O. G. haver hylleth Almuen til sig." 1523 (Allen. Akt. 77).

Hyre, Leie. (Eiendommen) „efter hans Skjøde at have havt og Hyre (alias: Høre) og Lide deraf opbaaret." 1576 (Ny kongl. 833 Fol.).

Hænde, gjøre? „Vilde hendhe og gjøre efter det som ret er." 1456 $^{23}/_{9}$. — „Hvis Lov og Ret er . . . vil jeg altid gjøre og hende." 1531 (D. A. Breve. 4). — 2. modtage. „Hvilken . . . Skjøde . . . A. K. . . . hende og anæmede." 1437 (K. Dipl.). — „At hende Bod og Feiring." 1449 (Klev. Buck.). — 3. træffe til. „Alle og hver, som han med forskrevne Skib hender for at komme." 1621 (N. Reg. 174).

Hærdes, trodse. „Men altid herdebes, og ikke vilde efterkommet Lagmandens . . . Domme." 1613 (N. Domb. 87). — „Først, at han formente, ikke at have herdis imod Kong. Ma. Dom, den jo at ville fyldestgjøre." 1619 (N. Domb. XII. 22).

Høre. „Som vi hør og bør at gjøre." 1632.

J.

Idelig, vedholdende. „Udi min Visiteren være flittig og idelig." 1631 $^{6}/_{4}$ (N. Reg.).

Ilding, Brændsel. (Holde med) „Kul, Ilding og Lys." 1457 (Klev. Ros.). — „At de haver havt deres fri Illinngh og Bygningstømmer." 1584 (H. Domb. 109).

Indbrage, indbringe. „En Del . . . Regnskaber . . . som lidet kan indbrage, formedelst den Fortæring og Vognleie, som Os tilskrives." 1629 $^{21}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.).

Indfalde. „Have Rigens Raad . . . æsket mig . . . at jeg skulde indfalde til dem" (gaa over til deres Parti). 1523 (Allen. Akt. 57).

Indfinde. „Vi samme tvende Domme haver indfunden . . . for sin tilbørlige Dommere." 1613 (N. Domb. 38).

Indgaa, foretage. „Denne Reise, han nu til Skotland skal indgaa." 1594 $^{25}/_{6}$ (Sjæll. Tegn.).

Indgang, Overenskomst? „Denne deres Indgang og Bylov at forsegle." 1598 (Jernl. Vedt.).

Indgrave, indhegne med Grøfter. „Den (Haven) var aldrig hegnet eller indgraffuith." 1545 (H. Domb.).

Indhente, indføre, importere. „Hvis Vare vore gode Mænd . . . til deres eget Behov lader indforskrive eller indhente." 1628 $^{11}/_{5}$ (Sjæll. Tegn.).

Indlæg, Indbetaling, Indskud. „C. U. fik Brev anlangende det Indleg til den ostindiske Udredning." — „Paa det Enhver des villiger kan være til at gjøre Indleg." 1631 $^{9}/_{2}$ (N. Tegn.). — „Landkistens Indleg (det som er indlagt i L.). c. 1650 (Han. Seh.).

Indmure, indespærre. „B. Gjedde skal lade sin Moder indmure." 1578.

Indskikkelse, Beskikkelse, Indstiftelse. „Efter Guds Befaling og Indschickelse." 1631.

Indskud, Indskydelse. „Og Djævelens Indskudtt ibelig sky." (Kortv.)

Indspærre, beslaglægge. „Anlangende noget hans arresterede og indsperrede Gods . . . Salt og andet." 1631 (N. Domb. 24).

Indstille, 1. stille. „Den Gjæld, som Pant er indstillid for i Huset." 1573 $^{15}/_{3}$ (Hels. Arch.). — 2. indsætte. „Indstillet udi Tugthuset." 1652 (N. Domb.).

Indsætte, henstille. „Tilmed var samme Sag ikke indsett af 12 Mænd til Doms, men til Raadføring, som han og med forskrevne Indsættelse noksom beviste." 1616 (N. Domb. 20). — „N. K. . . . Lagmand, som den (Sagen) til nærværende Herredage skal have indsett." 1622 (N. Domb. 49).

Indsættelse, Henstilling, Appel. „Med mere samme Lagmands Dom og Indsettelses Indholb." 1613 (N. Domb. 71). — 1616 (se „Indsætte"). — „Hvad Lagmandens Indsettelse belanger." 1622 (N. Domb. 50).

Indtrænge, drive ind. „Indtrengdt, belagt og indelukt udi Landskrone." c. 1530 (Geh. Arch.). — „Dersom de af Storm . . . indtrengis udi . . . Eders Strømme." 1563 $^{23}/_{7}$ (D. K. Hist.). — „Dersom de af Uveir indtrenges i nogen Eders Havner." 1631 (N. Reg.).

Indtægt, 1. indtaget Stykke Jord. „Af en Indtegtt ved Skovshøie et Lam." 1623 (Sor. Saml. 101). — 2. Modtagelse. „Paa des Indtægt og Forvaring haver givet Forsikring." 1644 (K. Stub. 46).

Indvise. „Ladet sig indvise paa" (ɔ: ladet gjøre Exekution i, en Gaard som hun havde i Pant). 1626 (H. Domb.).

Interesse, Skade. „Kongl. Maj. til Skade og Interesse imod Loven." 1613 (N. Domb. 20). — 1628. (se „Ramme". — Ogsaa „Interessering" i samme Betydning).

Irettesættelse, Anhængiggjørelse. „Befindes af E. Brockes Irettesettelse paa . . . Thing." c. 1650 (H. Domb.).

Jevne, komme overens. „Skift og jafnitt mellem os." 1555 $^{11}/_{11}$ (Voss. Rydh. 4). — „Da er han overbødig at skifte og jeffne med hans Svoger, om hvis Gods" o. s. v. 1591 (H. Domb. 221).

Julelag. „Item 1 ß som indgivet var i Julelag." — „Item 1 ß i Julelag for Herr Amund" (som var død). 1519 (N. Saml. IV. 5. 2. 91). — „Item 1 ß i Julelag den Tid, Lasse Kocth blev rettet". (ib. 136).

K.

Kaabe, Kappe. „7 Alne islandske Vadmel, Vægteren fik til en Kaabe." 1521 (N. Saml. IV. 6. 5. 117).

Kantor (formodl. for: Kontor, Comptoir), Sekretær, Skrivepult. 1650 (D. Saml. II. 156).

Kippe, Knippe. „2 Kepper Næver" (Birkebark). 1516 (N. Saml. IV. 4. 1. 102). — „150 Kipper Næver." 1518 (ib. 3. 83). — „70 Kipper Næver, Kippet for 1 ß 2 Alb." 1521 (ib. 6. 5. 213).

Kirkeherre. „Degn i Kjøbenhavn og Kirkherre til St. Petri Kirke i samme Sted." 1488 (Klev. Ros.).

Kirkestol, Kirkeregnskab. „Gjenparten udaf Kirkestollen, som derhos findes." 1606 12/5 (Sk. Tegn.).

Kjende, Baun? „En høi Boge eller Kiende." 1622 (Sjæll. Tegn.).

Kjendes, vedkjende sig, tilstaa; f. Ex. 1622 (se „Vitterlighed"). Almindeligt.

Kjætteri, unaturlig Omgang. „G. N. (bødede) 12 ß for Kjætteri." 1529 (N. Saml.). — 1616 29/5 (H. Domb.).

Kjøbmand, Kjøber. „Dertil (til Gaarden) ikke kunde bekomme nogen Kiøbmand." 1607 27/6 (Sjæll. Reg.).

Klage, forklage. „Ingen af Fangsmændene maa klage Nogen for Herskabet." 1597 2/3 (Thott. 1201 Fol.).

Klamre. „Som de saa klamrede og sloges." 1561 (Top. Jyderup 1).

Klar, færdig. „Blive klar med sin Høst." 1685 (Kronb. Vedt.).

Klarlig, klar. „Eenstemmende og klarlig Vidner." ɔ: 1650 (H. Domb.).

Knubbet. „Da gjorde jeg mig baade knubbit og hvas." c. 1570 (D. Saml. I. 271).

Kobberstykke, Kobberkanon. 1660 (se „Beskyde").

Kode. „Ryggekode (Ryghvirvel). 1563 (H. Smith).

Kop, Hoved. „Naar Koppen er af, kan Gaasen ei kække." 1585 (Ranch).

Kortelig, adj. „Udi sin kortlig Indhold." 1613 (N. Domb. 205).

Kreatur. „Olje og andre C r e a t u r e at vie.“ 1533 (P. Laur.).

Kringle. „16 K r i n g l e r Vastetraad.“ 1528 (N. Saml. IV. 2. 2. 7).

Kristendom. „ . . . fanget en Søn . . . er kristnet . . Herr Hans Herold han stod til K r i j s t e n d o m m e n (ↄ: stod Fadder) oppaa eders Nades Vegne.“ 1523 (Allen. Akt. 123).

Kræsenhed, Lækkeri. „J hvilken Faste de Rige bruge deres Lækkerhed med Piffred og Paffred, med Vin og Mjød og Speceri og K r e s s e n h e d.“ 1533 (P. Laur.).

Kummer. „Kummer og Arrest.“ 1678 (H. R. D.).

Kvik, levende. „Det Stund jeg lever med hannem q u e g.“ c. 1570 (D. Saml. I. 267). — „Dom . . . indeholdendes . . . at L. skulde tilvige alt hvis efterladendes Hjemmel, som tømtes og faldt efter L. S., det være sig q u i g t og w q u i g t.“ 1613 (N. Domb. 28).

L.

Landsby. „Paa L a n d s b y e n“ (ↄ: paa Landet). c. 1650 (Geh. Arch.).

Langsom, lang. 1560 (Helſ. Arch.). — „Efterdi forskrevne Kirke haver i l a n g s o m Tid fulgt forskrevne 4 Engelsker eller Kalvskind udi forskrevne Gaard.“ 1641 (N. Domb. 55).

Lege, spille. „Lege paa Gige.“ 1504 (Lehnsr.)

Legende. „Hvad der paa Thinget om dine dumdristige L e g e n d e r skal være passeret.“ 1665 (D. Saml. 69 b.).

Leilighed, Beskaffenhed, Omstændigheder. „Formente hannem . . . mere den Sags omstændige L e i l i g h e d . . . burde have agtet.“ 1622 (N. Domb. 73). Almindeligt i 16de og 17de Aarh.

Lempe, 1. List. „L e m p e r og Kunster.“ 1528 (Viborg). 2. Maade. „Derfore bør Vigen med ingen L e m p e længer at holdes . . . Norges Krone fore.“ c. 1530 (Geh. Arch.). —

1533 (se „Drive"). 3. gode Navn. „Efterdi han . . . skal have været baade paa Ære og Lempe af Mads Rytter... anfattet." 1613 (N. Domb. 7).

Letfærdig. „Adskillige letferdige Skjelmer . . . som af vore Fiender ere tilkjøbt . . . at gjøre vore . . . Undersaatter . . . Afbræk." 1627.

Leve, opleve. „Som vare N. L's Søstre og leffuit hans Død."

Leve efter, efterleve. „Saa skal Du intet leffue efter den Ordre." 1639 25/5 (Sjæll. Tegn.).

Liberi, Bibliothek. 1553. — 1563 (H. Smith). — 1595 (A. Vedel). — 1601 (Nørd. Akt. 357).

Lide. „Gud give vi maatte komme i Danmark igjen; denne Lwcht vil ikke ljdhe os" (ɔ: denne Luft bekommer os ikke vel). 1524 (All. Akt. 196). — „At dennem liber vel, og sunde" o. s. v. 1567 (Bøll. Skøtt; ib. 1572: „vi liber vel").

Liebhaber. „Saasom en svoren Dommer og Rettens Liebhaber." 1646 (N. Domb.).

Lig. „Hellere end de skulde gjøre Noget, som ikke var deres Samvittighed ligt." 1636 (D. Saml. III. 92).

Lige, 1. Billighed. „Med Lyghæ." 1417 (K. Dipl. I. 143). — „Med Ære og Lige." 1598 (Ny. Kirk. III. 637). — 2. tilbørlig Tilstand. „Holde ved Magt og Lige." 1539 (Konsist. Arch. 145). — „Ved god Hævd og Lige holdes." 1665 (D. Selsk.).

Ligest, bedst. „Tænkte det over det lygeste vi kunde." 1417.

Ligelig, billig. „Som ligeligt og ret kan være." 1578 (Sjæll. Tegn.).

Lignelse, Ligning. „Naar samme Godses Lignelse skal foretages." 1633 19/6 (N. Tegn.).

Lin. „For Lærred til Lin (til Axel Gyldenstjerne) 8 ß Klipping." c. 1568.

Livagtighed, Liv. „Der er Skin, Verme og Liffachtighed udi alle Creatur . . . af denne Sol.“ 1570 (N. Hem.).

Lodde, kaste Lod. „Da haver vi nu . . . ladet loedes paa . . . vor Fædernegaard.“ 1552 (Vosf. Hevringh. 3).

Lugt, Luft. 1524 (se „Lide“). — „Fuglene i Luchten.“ 1533 (P. Laur.).

Lyd, Lydelse. „Efter vor Privilegii Lydh.“ 1503 (Geh. Arch.).

Lyde, lytte. 1495.

Lydelse, Lydighed, Befaling. 1533 (P. Laur.). — 1567 (Ny Kirk. III. 544).

Lystig. „Samme Tidender ere os . . . ganske løstiighe og saare velbehagelige.“ 1536 (Ny Kongl. 1301 e. Fol.).

Lægge, bilægge. (St. Knud. 6).

Lækkerhed se „Kræsenhed.“

Længst. „Længst siden.“ 1664.

Læskelse. „Begiær . . . nogen Læskelse paa . . . Besværinger.“ 1585.

Løbe, beløbe. 1552 (K. L. Skabo). — „Hans halve Boeslod løbber sig høiere end de udgivne Bøder.“ 1619 (N. Domb. 41).

M.

Maal, Kost. „Foder og Maal til 2 Heste.“ 1639 $^{23}/_{10}$ (Sjæll. Reg.). — „Foder og Maall paa 1 Hest og 3 sædvanlig Hofklædninger.“ 1645 $^{25}/_{1}$ (Sjæll. Reg.).

Mag. „Fordel og Maagh, der Prier og Brøder . . . have undt mig . . . som er Græs og Fægang til“ o. s. v. 1430 (Dueh.).

Magasin. „Saasom . . . Vi (til Flaadens Udrustning) behøver en Andel Magasin“ (der udskrives: Smør og Tørfisk). 1666.

Mage, føie, tjene. „Vilde Herr J... maghe hende med Tiden." 1478 $^{28}/_{10}$ (L. Dipl.). — „Og hvad jeg monne fra somme tage, dermed vil jeg og andre mage." c. 1570 (D. Saml. I. 192). — „Hvilken Mand ikke mager den anden paa Bænken, bøde 1 Otting Øl." 1645 (Nye Vedt.).

Mand. „Som vores egne ei vare Mand for at stille udi Værk." c. 1650 (Han. Seh.).

Mandkjøn. „Exercere de unge Man Kiøn." 1657 (D. Saml. I. 29).

Markedsgang. „$^{1}/_{2}$ Tønde eller dets Værd efter Markedsgang" 1639 $^{30}/_{5}$ (N. Reg.). — „Denne Vare efter Marketsgang . . . sælge." 1664.

Medfølge. „Udi hans Dandsen og Sjungen med dets Medfølge . . . ingen . . . forargelig Gebærd at have havt." 1622 (N. Domb. 109).

Men, medens. 1542. 1668 (Geh. Arch.) Alminděligt.

Menighed, Almue. „Menigheden udi Vigen." 1530 (Geh. Arch.).

Mens, men. 1642. 1665. Almindeligt.

Mestermand (om en Murmester). 1540 (Søll.).

Middel. „Ordentlig Middel, Lov og Ret til Foragt." 1582 (Ny Kirk. III. 622). — „At Vi ved nærværende vores Middel, ærlig ... Mand H. ... maa fange Svar." 1614 (Nørd. Akt. 645).

Minde. „Da satte de det i Minne og Ret for os ... vi . . . overvoge hver Artikel . . . til Ret og til Minne . . . og funde dem svo for Minne og Ret." 1458 (Klev. Rosf.). — „Om saa er, at B. J. vilde tale Mynde." 1522 (Allen. Akt. 12). — „For hans Gjenstridighed være i Hosbondens Minde." 1680 (Saab.).

Minde. „De pleie minde (ↄ: betale efter Overenskomst) for deres Svinestier, de bruge sønden Aaen." 1590 (H. Domb. 85).

Mindre. „Med **mindre** (ↄ: i modsat Fald) haver Du hannem derfore at lade tiltale." 1623 $^{20}/_{6}$ (Sjæll. Tegn.).

Mindst. „Til det mindste" (ↄ: i d. m.). 1625 $^{5}/_{5}$ (N. Tegn.).

Misforstaa. „Thi haver vi befundet, at de 12 Mænd saavelsom Lagmanden haver **misforstaait** sig i den Sag." 1628 (N. Domb. 9).

Mishandle, forse sig. 1616 $^{29}/_{5}$ (H. Domb.). — c. 1650 (Han. Seh.).

Mishandling, Forseelse. 1616 $^{29}/_{5}$ (H. Domb.).

Mislighed, Uoverensstemmelse? „Efterdi der befindes nogen **Mislighed** hos Provene om denne Sag, enten Solen var oppe eller ikke." 1652 (N. Domb.).

Mistænke, blive vred paa. „Bedendes, Magn. D. Canc. (ↄ: Kantsleren) mig for denne min store Dristighed ikke vilde **mistenke**." 1639.

Muffe, et Slags hollandske Mursten. „Til . . . Bryggerhuses Fornødenhed 4000 hollandske **Muffer** og til Krudttaarnet . . . 9000 af samme Sten." 1666 $^{8}/_{10}$ (Sjæll. Tegn.). — 1668.

Mundheld, Udsagn. „Skal han en Part (Vidnesbyrd) have magteløs kjendt, formenendes, de ikke skulde have overensstemmet om **Mundhelldt** og Bekjendelse." 1624 (H. Domb.).

Mægte. „Hveket Gods som min Hosbunde **mæktethe** til sig for mit fæderne og møderne Gods." 1421 (Geh. Arch.).

Mægtighed. „Da . . . haver man . . . ikke . . . kunnet tilfinde forskrevne H's Hustru, videre at være under M. A's **Megtighedt** og umilde Fængsel." 1622 (N. Domb. 119).

Mø, Pige. „For at han skulde faa Fru Sofies **Mø**, som skulde være fjerde Mand Byrd til den Hustru, han havde tilforn." 1506 (Lehnsr.). — „Det være sig Mand, Svend, Kvinde eller **Møe**." c. 1700 (Vedt.).

N.

Neie, bukke. „Lære vor Søn at nie og være statelig.“ 1522 (Allen. Akt. 14). — „Stod Palle Bang ... og neiede for den gode Herre Konge.“ 1574 (D. Saml. I. 336).

Neppe, adj. „Forbyde ... at ... hugge ... uden til neppeste fornøden Hustømmer.“ 1632 $^{28}/_{6}$ (N. Reg.).

Nogensinde, nogle Gange. „Eftersom jeg nogen sinde haver skrevet Eder til“ o. s. v. 1616.

Noksom, adj. „Hvilke Breve ... fandes at være ulovagtige og ikke noksom, som det sig bør.“ 1537 (H. Domb.). — 1541 (Geh. Arch.). — „Vigtige og nochsom Aarsage.“ 1563 $^{23}/_{7}$ (D. Kong. Hist.). — 1630 (Kjøge). — „Eftersom Bønderne ... ikke noksom eller mægtige skal være at“ o. s. v. 1634 $^{31}/_{1}$ (N. Reg.).

Notits, Efterretning. „Med hvis videre til en fuldkommen Notitz om samme Lehns Beskaffenhed kunde udkræves.“ 1661.

Nydelig, velsmagende. „Nydeligere er Vildbraden af ... unge Elsdyr end af en Hjort.“ 1568 $^{25}/_{1}$ (D. Kong. Hist.).

Nyttighed, Brugsret. „Ingen Anpart eller Nøttighedt udi Saugen.“ 1622 (N. Domb. 166).

Næst, nærmest. „Saavidt ... paa det næste kan forfares.“ 1639 $^{20}/_{6}$ (N. Tegn.).

Nøde. „Saa hannem nødis eller trængdes ... at bruge“ o. s. v. 1551 (Klev. Ros.).

Nødtørft. En Lehnsmand ansøger Chr. 4. om Tilladelse til at forlade sit Lehn en kort Tid for at forrette sin Nødtørft.

Nødtørftig, nødvendig. „Dermed besvaare og forhindre de den fattige Almue fra sit nødtørfftige Arbeide.“ 1533

(P. Laur.). — „Saa er det og aldeles nødtørftigt, at her udi Riget oprettes et . . . Kollegium." 1537.

Nødtørftighed, Behov. 1623.

Nøiagtig, tilfredsstillende. 1665. Almindeligt.

Nøisom, d. s. „Formene vi den Klage lovlig og nøisom." 1636 (H. Domb.).

O.

Olding. „Hans Forældre og Ollding[?]er (Forfædre). 1616 (N. Domb. 70).

Ombrage, eftergive. 1533. — „De Bremer, med hvilke Vi ere naadigst tilfreds at mue ombrages, samme Told anlangendis." 1621 (N. Tegn. 256). — „Forskaanet og ombraget dennem med noget af deres Landgilde." 1631 $^{26}/_{4}$ (N. Reg.).

Omgang. „Derudi var ingen Omgang, at jo" (ɔ: det var uundgaaeligt). c. 1650 (Han. Seh.).

Omløb. „At Byens Omlob og Bæk gaar der igjennem til samme Mølle." 1546 (H. Domb.). — „Om en Flodgyde ved Klapmølle, hvilken Godemænd . . . have opdømt . . . saa T. skulde bekomme forskrevne Flodgyde med hvis Jord . . . som ligger imellem Omløbet som løber for forskrevne Flodgyde og Klapaa ned til Klapmølle." 1589 (H. Domb. 134).

Omtrent, om. „Vi ville ei videre heromtrent udlade os dennesinde." 1727 (Geh. Arch.).

Omtvistes. „Anlangendes en . . . Guldring, de omtvistes." 1628 $^{7}/_{11}$ (N. Tegn.).

Omvende, forvandle. „Nogle Bønder bliver omuendt til Frøer." 1650 (D. Sarl. II. 149).

Omvendelse, Forandring. „Skrækkelige Forvandling og Omvendelse." 1554. (J. Tegn.).

Ond, slet, daarlig. 1493 (se „Gjerning"). — 1591 (se „Ulempe"). — „Ond Betaling." c. 1650 (Han. Seh.). — Almindeligt.

Opbringe, opdrive. „Hvis de andensteds kunde opbringe Penninge." 1578 (J. Tegn. 271 b.)

Opdrage, oprippe. „Feide . . . nederlægges og aldrig mer wppas eller wp draghes, og . . . engthe det wp draghe, der Orlog . . . maa afkomme." 1397 (Kalmarunionen). — „Alle Sager . . . skal være aldeles afftoldne (ↄ: aftalte) til en fuld Ende, og aldrig mere opdragis paa nogen Side." 1486 (Klev. Ros.).

Opdrive, kuldkaste? „Sandemænds Tog at ville opdriffue." 1589 (H. Domb. 150).

Opflyve. „Lade sig opflyve" (ↄ: lade sig flyve i Luften). 1656 (D. Saml. III. 207).

Opgaa, medgaa. „Fetalie, som til Krøningen ungefærligen vil opgahe." 1596. — „Hvis Bekostning udi saa Maade opganger." 1596 28/4 (J. Tegn.). „Efterdi paa forskrevne . . . Bygning endnu stor Bekostning vil opgaa og anvendes." 1638 30/8 (N. Tegn.). — „Opgaaen og forbrugt." 1661.

Opgive, overgive. „Nu sidst, Kjøbenhavn blev opgiven til vor Haand." 1539 (Klev. Ros.).

Ophold, Vedligeholdelse. „Til des bedre vphaldæ og Lywsning denne fornævnde evig Mesfes." 1411.

Opholde, holde op, standse. „Dermed at opholde til videre Ordre." c. 1650 (Han. Seh.). „Erfarer, at saadan . . . Sygdom skal opholde." 1664.

Ophæve, løfte. „Hus at reise eller Skovblok at ophesve." c. 1700 (Vedtægt)

Ophøie, forhøie. „E. S. haver forviet (ↄ: udvidet) og wphøyett Folris Dam ydermere end han var den Tid." 1489 (Voss. Vrad. 52).

Ophøielse, Forhøielse. „Ville vi eder ikke længer med

denne Tolds eller Accises Ophøyellse besværge." 1628 $^{11}/_{5}$ (Sjæll. Tegn.).

Opkomme, komme sig, gjøre Fremskridt (sml. Opkomst). „Paa det forskrevne ... Kiøbsted des bedre kunde opkomme og tiltage." 1621 (N. Reg. 169).

Oplyse, bekjendtgjøre. „Til Krigen var forliget og Fredsbrevet ankom og opliust." 1618 (N. Domb. 63).

Opløbe. „Dersom forskrevne Vederlag mod det begjærte nøiagtigen opløbe kan." 1628 $^{3}/_{5}$ (N. Tegn.).

Oprykke. „Hvorved Almuen . . . til Oprør og Modvillighed skulde kunne oprykkes." 1628 $^{20}/_{9}$ (N. Tegn.).

Oprør. „Loved jeg (Præsten) dem (Sognemændene), at jeg vilde saa beskikket med Eder (Fru Cecilie), at der skal hverken blive Oprør eller Uvenskab af" (fordi de havde valgt en anden Degn end den, hun ønskede). 1562. — „Et Brev . . . hvilket der kunde kommet stort Oprør af imod Sognemænd og Herskabet." (ib.).

Opskrive, opsige. „Opschriffue Eder Naade . . . Huldskab." 1523 (Allen. Akt. 58. 63). — „Der Danmarks Riges Raad og Adel havde opskreffuitt sin Ed og Troskab, som de havde svoret hannem." (Henr. Smith). — „Ville Vi Dig med forskrevne Øverstes Bestilling have forskaanet og Dig forskrevne Pension opschreffuitt." 1595 $^{23}/_{5}$ (Sjæll. Tegn.). — „Efterdi hun tit og ofte hannem samme Penge skal have opskrevet til de forfaldne Terminer at betale." 1623 $^{10}/_{9}$ (N. Tegn.).

Opskud, Opsættelse. „Uden al videre Opschud." 1607. — „Uden al ... Delation og Opschubt." 1609 (Nørd. Akt. 714).

Opslaa, forslaa. „Hvad samme halve Gaard ikke kan opsla, da, for hvis igjen bliver" o. s. v. 1573 $^{23}/_{2}$ (Hels. Arch.).

Opstaa, henstaa. „Gave tilforn aarlig 1 Faar, det lod Herr E. opstande med dem, for Godset skulde blive ved Magt."

1499 $^{22}/_{9}$ (L. Dipl.). — 1547 (H. Domb.). — „At samme Sag maatte . . . paa en 6 Ugers Tid opstande.“ 1571 „En Trolovelse . . . som . . . rum Tid er opstanden og til ingen Ende kommen.“ 1607 $^{18}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.). — „At al de Bremers Handel skulde sammesteds opstaa . . . indtil samme Syge der ophører.“ 1623 $^{11}/_{7}$ (Sjæll. Tegn.). „At med . . . maa opstaa.“ 1629. — 1729 (Gram).

Opstille, opsætte. „Vor Bygning at opstille og Arbeidsfolket forløve.“ 1583 $^{2}/_{8}$ (Sjæll. Tegn.).

Opstrække, strække til. „Og hvis samme . . . ikke kunde opstrecke til deres Betalning.“ 1613 (N. Stevn.).

Opsætte, sætte paa Spil. „Før vilde han derhos opsette Liv og Gods.“ 1552 (Geh. Arch.).

Optinge, affinde sig. „Og han optingede og bødte imod hende derfore“ (ɔ: som Barnefader). 1561 (Top. Jyderup 1). — „Den Karl, som . . . derfor var saget (ɔ: beskyldt for Paterniteten), haver for slig Gjerning optinget.“ 1582 $^{3}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.). — „Vore Undersaatter af Præstø, som . . . ere dømte . . . og for samme Sag . . . have optinget og udlovet en Summa Penge.“ 1582 $^{29}/_{11}$ (Sjæll. Tegn.). — „At han derudi ei med nogen hemmelig optinger, men . . . Sagen lovligen til Endskab driver.“ 1669 (Vest. Prot. VIII. 230).

Opvarte. „Sin Bestilling med Flid opvarte.“ 1664.

Opvækker. „En rebellisk Mand og Menigheds Opwecker imod sin Øvrighed.“ 1641 (N. Domb. 67).

Ordløs, uordholden. „Jeg blive ordløss, og de skulle staa i den samme Sted, som mig borgt for.“ 1523 (Allen. Akt. 23). — „Jeg vil ikke gjerne blive ordløff.“ 1568.

Orlov? (sml. Overloft, Overløb). 1. Orlofuit skal regnes (ved Skibsmaalingen), med mindre Orlofuit var virkelig ganske fuld af Stykker.“ 1669 (Rent. Exp. XI. 51. Deraf maaske: „Orloffsøm, Lægtesøm“ o. s. v. 1610. D. Saml. V. 186. — „At kjøbe 80,000 store Orluffs-

Søm." 1611 16/4 Sk. Tegn.).. 2. „Et Beste-Høfdings Græsning paa Orloven og et i Efter-Auret." 1674 (Beilb. Vedt.).

Over. „At Du derover er, at (ɔ: sørger for at). 1629.

Overalt, i det Hele. „Offuer aldt haver betalt 50 Rd." 1664.

Overbevise. „Om saadanne Forseelser hannem offuerbevises." 1628 28/9 (N. Tegn.).

Overdaadig, overmodig, forvoven. „En Skalke ved Navn Oluf Bake ... og haver samme offuerdadig Compan været tilstedt at bekomme Stevning over mig." 1623 (N. Domb.).

Overdaadighed, Overmod, Kaadhed. „Med Perlement, Slagsmaal og Offuerdadighed." 1613 (N. Domb. 42).

Overdrage, 1. staa hen. „Men ladet det ene Aar efter det andet offuerdrage." 1573 30/8 (Helſ. Arch.). — 2. „Alligevel J med dennem paa det bedste offuerdrager." 1579 28/6 (Sjæll. Tegn.).

Overdrive. „Fredløs ... formedelst en Voldsdele, som hannem skal være offuerdreffuen." 1619 (H. Domb.).

Overgaa, overskride. „Offuergaaet min Herres Ordre." c. 1650 (Han. Seh.).

Overhørelse. „Sex Ugers Stevning, som kaldes Offuerhørelse." c. 1500 (Dueh. 37).

Overile. „Hvorover hun var offuer ilitt." 1598 (Rig. Domb.). — „At mine Kreditorer ei skulle overile og aldeles ruinere mig." 1725 (Geh. Arch.).

Overlade, overlæsse. c. 1650 (Han. Seh.).

Overlaste. „Fogeden skal ikke overlaste Bonden." 1585.

Overloft, Overløb (sml. Orlov). „Havde jeg først fragtet et Skib dertil med Offuerlob paa." 1599. — „Skuder med Offuerloft paa." 1619 (Sjæll. Tegn.). —

„At rive Overlobet af Stumpe-Dorete og Fladlusen." 1645 18/6 (Sjæll. Tegn.).

Overlæggelse. „At G. N. af samme Boms Offuerleggelse endog af Andre kunde have Profit og Fordel, deres Deler og Tømmer at hefte." 1622 (N. Domb. 25).

Overmagt. „Formente . . . at . . . N. H. ikke skulde kunne bevise, hannem nogen Offuermagt at være skeet . . . der han samme Regnskaber forklare skulde." 1613 (N. Domb. 152).

Overmandet. „Men dersom han og formærker, sig at være offuermandett (ↄ: underlegen) tilsøs." 1615 23/5 (Sjæll. Reg.).

Oversidde, efterlade, undlade. c. 1650 (Han. Seh.).

Overslaa, gjøre Overslag over. c. 1650 (Han. Seh.).

Overstyr. „At udi Steden for Trafikens Tiltagelse der udi Riget haver Skibene ofte maatt seile offuer Styre." c. 1650 (Han. Seh.).

Oversætte. „Paa det saadan deres (Berggesellernes) Fornødenhed dennem ikke af Fremmede eller Andre med ubillig Kjøb skal offuersettis" (sættes i for høi Pris). 1635 8/2 (N. Reg.).

Overtræde, antræffe. „Hvor jeg eller nogen af mine kan offuertr'edis paa samme Grund eller Eiendom." 1552 (Geh. Arch.). — „Saa mange som Du . . . kan offuertrede og bekomme, som . . . ikke have rigtige Søpasse." 1593 (Sjæll. Tegn. 255). — „Dersom han her udi Riget kan befindes og offuertredis" (om en Landsforvist). 1594 16/2 (S. Tegn.).

Overvære. „Naar Regnskab gjøres, de fire Borgemestere da og der at offuerwære." 1620 (Nørd. Akt. 721).

P.

Paabud, Skattepaalæg. „At . . . H. maa nyde . . . bemeldte Saugværk . . . fri for al Paabud." 1665.

Paahænge. „Som . . . stor Magt og Velfærd paahenger." 1533. — „Skade, som . . . den kristelig Religion her udi Riget paahenger." 1540 (Konsist. 22). — „Efterdi . . . Byen nu stor Udgift paahenger." 1639 28/5 (N. Tegn.).

Paalægge, tillægge. „Skjænke Eder et Par Stude . . . saadan som jeg selv haver bedst paa lacht." 1562.

Paarøre, være beslægtet med. „Og hverandre ikke nærmere paarører end udi 3die Led." 1647 14/9 (N. Reg.). — „Den indbyrdes Slægtning og Svogerskab, hvormed Indbyggerne i vore Riger og Lande og de, som under det svenske Herskab siden sidst sluttede Fred nu ere, hinanden paarører." 1663 28/1 (Sjæll. Tegn.).

Paastaa, restere. „Saa fuldt udlagt, saa deraf ikke ydermere paastaar." 1573 23/2 (Helf. Arch.).

Paasættelse, Skattepaalæg. „Ei Bønderne . . . med nogen ny Besværing eller Paasættelse besværge." 1634 31/1 (N. Reg.).

Pakkenelliker. „1 Dusin Harrensk (ↄ: Harnisker) med dobbelte Ringkrager og Packænelicker." 1519 (N. Saml. IV. 5. 1. 85).

Parere, indfinde sig. „Maa frit bo i S. . . ., naar han intet af vores Tjeneste forsømmer, mens paa behørlig Tider og Steder parerer." 1664.

Passe. „Han svarte, han havde ikke synderlig Forstand paa dennem eller paste der meget om" (brød sig meget derom). 1599.

Passere. „Befol jeg H. P. . . . at han straxen den Hore, han medligger, lader padtseere." 1634 (N. Gloft. 269).

Passelig. „Hvorledes hannem . . . skal reste . . . en passelig Rest og Efterstand hos Bønderne . . . paa Island." 1591 (J. Tegn.).

Pleie. „Fuldmagt . . . at staa i Hjemmels Sted og pleie Hjemmels Bøder.“ 1596 1/4 (Ny Kongl. 836 b. Fol.). — „Da vilde han nu gange i Rette med hannem og plege hannem Dom og Ret.“

Pligte, mulktere. „Hvo som overhørig sidder . . . hannem skulle de Fuldmagt have at plichte.“ 1458 (K. Dipl.).

Plyndring. „Lumper og Plyndring (til Papirfabrikation) at samle.“ 1643 16/2 (Sjæll. Reg.). — „At samle Lumper og Plyndring til Papirværk.“ 1656 31/3 (Sjæll. Reg.). — „Fornødne Lumper og Plyndringer.“ 1708.

Postei. „Den Skandse ved Kronborg, som kaldes Kongens Postei.“ — „De Brystværn, som paa Kongens Postei ere gjorte af Træ.“ 1583 8/2 (Sjæll. Tegn.). — „Ridder Postei.“ (ib. 12/3).

Posthest. „Til den Bygning . . . paa Varberg . . vil behøves nogen Posthefte.“ 1592 11/6 (Sk. Tegn.).

Praktisere. „Han kjender slige behænde, practeserde Folk fast bedre end baade Du og jeg.“ 1559 29/12 (D. K. Hist. 27).

Proces, Procession. 1533 (P. Laur.). — (Stokholm overgaves til Dronning Margrete) „og de af Stokholm ginge ud mod hende med Procefs.“ (Henr. Smith).

Pukkel. „C. v. Alefelds Dreng at lære paa Pochlen... „At vores Pochelslager H. C. maa lære en hans Dreng til at slag paa Pochlen.“ 1645 1/8 (Sjæll. Reg.).

Pust. Slag. „Nævehug eller Pust.“ 1598 (Jernl.). „Pust og store Kindhest.“ 1613. — „Hvilken hinanden slaar Pust eller Nævehug.“ 1644 29/2 (Sjæll. Reg.).

R.

Raade, raadslaa. „Da opstod Fogden og radde med gode Riddermændsmænd og agte Bønder.“ 1477 29/1 (L. Dipl.). — 1523 (Allen. Akt. 147).

Raadføre, raade. „J. R. som alene var udsendt til at raadføre de sex Mænd til det Bedste . . . og ikke til at dømme." 1652 (N. Domb.).

Ramme. „Skade og Interesse, han derover libt og rammet haver." 1628 (N. Stevn. 9). — „Hvoraf Arvingerne selv rammer Skade." 1633 $^{11}/_{9}$ (N. Tegn.). „Ramme Bod paa." c. 1650 (Han. Seh.). — „Ikke kunne vide, paa hvem det af Guds Tilladelse først kan ramme." c. 1700 (Vedtægt).

Rask. „At den evig Messe og Aartid des raskere med Guds Hjælp skulde stadfæstes . . . da bad han" o. s. v. 1411.

Ration, Grund. „At Du Dig derpaa med udførlige og visse Rationer og Fundamenter erklærer." 1663 $^{3}/_{2}$.

Redebon. „Min Tjeneste altid til redebonn forsendt." 1523 (Allen. Akt. 30).

Reise. „Efterdi Sagen reiser (løber op) til 40 Mark Bøder." 1597 (Thott. 1201 Fol. 115). — „Hvorudaf samme Gjæld reisede." c. 1650 (Han. Seh.).

Reisetøi, Rytteri. „Reisetøis Redskab." c. 1536. — „200 Heste af de danske Reysetøg." (Henr. Smith).

Renlig. „Rettelige og renlige efter den hellige Skrift prædike." 1533 (P. Laur.).

Residents. „Fortegnelse paa al Kapitels Inventarier, være sig Residentsier og andet, som hos Kapitelet findes." 1662 (Sjæll. Tegn.).

Ret. „Bad, at jeg vilde anholde samme Kvæg paa en Rett tilstede." 1552 (Geh. Arch.). — „Samme Mand havde han ladet fængslig antage paa enn Rett." 1596 (Thott. 836 b Fol. c. 320). — „4 Stude, A. L. . . . haver annammet fran hinder (ɔ: hende) paa hans Vegne paa enn Rett for Skyld og Landgilde." 1596 $^{1}/_{4}$. „Staa sin Rett efter Dommen." 1645 $^{25}/_{1}$ (Sjæll. Reg.).

Retfærdig, ret, rigtig. „Gamle Eidoms retferdige

Breve." 1503 (Geh. Arch.). — „En retferdig Guds Ords Tjener." 1542 (Geh. Arch.). — „Søfarende . . . som ere paa deres rettferdige Reise." 1612 $^{27}/_{5}$ (Sjæll. Tegn.).

Rette, oprette. c. 1650 (Han. Seh.).

Rettelig, ret, rigtig. „Var han rettelig skjøn og god." 1538 (Klev. Ros.). — „Gjordet mig retelig ondt." 1565 (D. A. Breve 4). — „I skriver, at det gjør Eder rettelig ondt." 1567. — 1570 (se „Stryge).

Rettighed, Skat, Afgift. „Da kunde man sig ikke her i Landet benære, meget mindre udgive sin aarlig Rettighed." 1619 (N. Domb. XII. 92). Almindeligt.

Retvisheb, Retfærdighed. „Til vor Retuisheb og Gjenløselse." 1533 (P. Laur.).

Ringe. 1. adj. lidet. „Med ringe ikke kan hjælpes." 1582 $^{4}/_{10}$ (Sjæll. Reg.). 2. adv. lidet. 1611 (se „Skule").

Rippe. „Begyndte hun at reppe baade nyt og gammelt." 1524 (Allen. Akt. 147). — „Intet af Boen at rippis eller røres." 1619 (N. Domb. XII. 59).

Ripsraps. „Hvilke Bedragere med saadane trædske smykkede Løgner og Ripsraps . . . undergrave . . . Christi Vingaard." 1533 (P. Laur.). — „Der er godt og ondt, Rips og Raps, af alle Sorter og Fakulteter og Sprog" (nemlig Bøger). 1729 $^{11}/_{6}$ (H. Gram).

Ro, Fornøielse. „Det holder Du for Din høieste Roo." c. 1570 (D. Saml. I. 198).

Rum, Tid. „Paa en Dags Rwm." 1523 (Allen. Akt. 22).

Rum, adj. rummelig. „Rumt halvanden Skilling." 1552 (K. Skabo). — „En skjøn, rum, fuldkommen Kirke med Skamler og Værelse." 1558 (H. Domb.). — „Et rumt Fjerdingaar." 1624 (H. Domb.).

Rundelig. „Som den der altfor rundelig og ubeskedelig om dennem, som Kongl. Majestæts . . . Commissariis . . . skrevet haver." 1627 (N. Stevn. 11).

Rutte, svire. „Drikke og rutthe og gjøre os glad." c. 1570 (D. Saml. I. 192).

Rynke. „Hvi falder Kjød og røncker Hud?"

Række, Rækværk. „En Bro med stærke Recker udmed Siderne." 1584 (J. Tegn.).

S.

Saadan, den og den. „Fra saadan til saadan Dag." c. 1650 (Han. Seh.).

Saalænge (at), saa længe indtil; f. Ex. 1477 $^{29}/_{1}$ (L. Dipl.). Almindeligt.

Saar, saaret. „Dog blev en Bonde eller 3 saar og døde." 1564 $^{16}/_{9}$ (D. K. Hist.).

Sag. 1. „Vare det sagh (alias: saghæ) forskrevne Jord (ɔ: ifald f. J.) . . . afginge med Kirkeret o. s. v. 1455 (K. Dipl.). — 2. Brøde. „Bleve alle Sager tilgivne." (Henr. Smith).

Sagn, Udsagn. „Slig Saffn og Tiltal . . . død og magteløse" o. s. v. 1537 (H. Domb.).

Samvittighed. „Haver han stor Brøst udi sin Hode, saa at hans Samuittighet hannem møget forhindres for." 1537 (Ny Kongl. 1301 e. Fol.)

Sandse, betyde. „Det andet . . . og menneskeligt Visvas, det kan og maa ikke hjælpe eller sandze." 1533 (P. Laur.). — „Den, de kalde Apostels Regel, han sandzer intet, her maa alt anden Regel til." (ib.).

Sankes, komme overens? „Hendes Arvinger ikke i rette Tid om hendes Arv skulle være sankede." 1631 (H. Domb. 449).

Sen. „For det sennifte (ɔ: sidste) foregav G. S. . . ." 1613 (N. Domb. 13).

Session, Plads. „At enhver haver sin Gang og Session, som han er gammel in Ministerio til." 1651 $^{24}/_{5}$ (Sjæll. Tegn.).

Sidde. „En siddendis (ↄ: residerende) Degn." 1593 $^{18}/_{12}$ (J. Tegn.).

Simpelhed, Enfoldighed. „Efterdi saadant synes mere af Simpell- og Enfoldighed at være skeet." 1625 $^{8}/_{3}$ (Sjæll. Tegn.). — „Endog hun som en fattig Enke af Simpelhed haver forsømt" o. s. v. — „Adskillige Misbrug, med deres Signeter imod Loven, undertiden af Simpelhed og oprøriske Vis, fra sig at levere." 1638 $^{18}/_{7}$ (N. Tegn.).

Sind. „Som vi se, og hver Mand maa agte, som noget Sind haver." 1533 (P. Laur.) — „Føre En Noget til Sinde" (forestille En Noget). 1650.

Skaane. „De tager Bønderne til Naade og skaanne med dennem." 1568 (D. K. Hist. 56).

Skabning. „Ingen menneskelig Lov . . . kan . . . formene . . . at de ei mue ærlige bruge de naturlige og usynlige Vilkaar og Skabninger, som Gud haver dem givet og indskikket i dem." 1533 (P. Laur.).

Skade. „Skader Herr Jens noget paa (ↄ: har han nogen Skade af) den Grøft." 1537 (H. Domb.).

Skam, Fanden. „Jeg haver forbi befalet dennem Skam." c. 1570 (D. Saml. I. 206).

Skamfere. „Skamfere hannem med Vedernavne." c. 1700 (Vedt.).

Skamløs, hæderlig. „Et skammeløst Brød." 1581 $^{1}/_{6}$ (Sjæll. Tegn.).

Skandering. „Daniel Svenskes gottlos og letfærdig Schanderingh og Calumnie." 1619 (N. Domb. XII. 80). — „At J . . . hende og Bønderne imellem dømmer udi de Poster, saavelsom om nogle uskamfulde Skanderinger . . . de haver havt." 1639 $^{27}/_{5}$ (N. Tegn.).

Ske. „Skede det sig saa, at" o. s. v. 1547 (Konsist. 87).

Skibe. „Item fire Las Eng mig at skibæ hvert Aar paa Klosters Mark." 1427 (Dueh. 51).

Skikke, indføre, anordne (se ndfr.).

Skikkelse, Anordning. „Skal . . . de gode Brødre i Nykjøbing Præstgilde have Fuldmagt at gjøre der jen endelig Skickelsæ oppaa." 1522 (Dueh. 100). — 1523 (se Bestand). — „Igjen skikke et godt kristeligt Regiment, Ordinants og Skiickelse." 1533. — „Rigens Raad . . . havde gjort nogen Skickelse og Regiment."

Skjellig. „8 skiellige Dannemænd."

Skjelmsk, falsk, bedrageriſk. „Sagt, at der holdes Skjelmsthing i F., og bad Almuen . . . ikke komme og møde den gamle schelmsche Fogeb." 1616. — „Efterdi han gjerne slig Art af skelmske Mynt her haver villet slaget." 1629 $^{8}/_{5}$ (Sv. Acta).

Skjelne, 1. dele. „Skifte og skelnæ Gods." 1463 (D. A. Breve 4. T. Bille). — 2. „Fik Brev, at skulle lade skielne Tagene paa Husene." 1587 (F. Tegn.). — „Holde Tagene skelnet, at de kunde skyde Vand, saa at Kornet kan derpaa ligge uden Skade." 1600 $^{13}/_{12}$ (J. Tegn.) — „For hver Fag Tag at schielne og underſtryge en Sletdaler." 1621 (D. Saml. I. 15). — „Tilholde Borgerne (i Bergen), herefter med Tegl deres Huse at tække, og Taget med Kalk at schelnne, og at slet ingen Ræver til nogen Tag eller Schelningh bruges." 1624 (N. Tegn. 477).

Skjære, trække op, flaa. „Hellere end lod mig saa skjære af disse Prakkere her ved Steden." 1729 $^{10}/_{9}$ (H. Gram).

Skjære, rense, frikjende. „Dennem bør anten at sckiere eller og at figte forſkrevne N. T." 1547 (H. Domb.). — 1622 (se „Erklære").

Skraa, Laas. „For Porten slaa vi Stang og Skraa." 1599 (Ranch).

Skudsmaal. „Min Skotzmol sætter jeg ind til Greven . . . hvad Troskab jeg beviste." 1523 (Allen. Akt. 61). — 1547 (se „Forlægge"). — „Da mødte han og gjorde M. K's Skotzmaall, at han den Tid laa paa sin Sygeseng og ikke kunde" o. s. v. 1547.

Skuffe. (Siden han ikke vilde overlade Chr. II. Bornholm) „blev han og skuffitt og kom i Kongens Vrede." (Henr. Smith).

Skule. „Idet Du . . . med vore Skibe udi Marstrand . . . ligger og skuler, hvilket Os . . . ikke ringe forundrer." 1611 $^{19}/_{4}$ (Sjæll. Tegn.).

Skumpelskud. „For hver Mands Skompellsku og Skoff." c. 1570 (Kortv.).

Skur. „Stod jeg et haardt Skuur ud med Stiick udi Siden." 1629 (Chr. 4. Dagb.).

Skyde. „Lade eders Foged møde os udi eders Lehn, hvor som det skiuder paa (ɔ: støder til) Grændsen." 1555 (D. Kong. Hist.).

Skylde, skyldsætte. „Store og høit skyldede Gaarde." 1648 $^{26}/_{5}$ (N. Tegn.).

Slaa. „Adskillige Mangler, som P. P. skal have slaget paa de Regnskaber." 1626 (H. Domb.). — „Efterdi hende udi vort Renteri skal være Mangel slagen, paa hvis Skatter hendes . . . Hosbond . . . haver oppebaaret." 1631 $^{19}/_{8}$ (N. Tegn.).

Slaa fra. „Baade Korn og anden Del slaar dennem fra." 1585.

Slaa op. „Nu slas Kornet op og bliver dyrere." 1551 (Henr. Smith).

Slaa sig. „Lykken til Søfart har meget slaget sig paa nogen Aar." 1585. — „Sæden har slaget sig for dem." 1590 (Sk. Tegn.). — „Efterdi Aalefiskend formedelst stor Tørken udi nogen Aaring meget haver slaget sig." 1591 $^{15}/_{2}$ (J. Tegn.).

Slag, 1. (om Mynt) „Edvards Nobler af det første Slag, Kong E. lod slaa." 1451 $^{11}/_{8}$ (L. Dipl.). — „Jochimsdaler, gode af Form og Slag." 1551. — „100 Daler, gode af Slag og ved deres Værd." 1551 (Klev. Ros.). 2. Slags. „Udi sit Slaug." 1740 (Geh. Arch.).

Slette. „Samme Trætte at slethe og afstille." 1597 24/6 (Sv. Acta).

Slide, slutte, afgjøre. „Vide vi ei, hvor snart samme Mode (ɔ: Møde) kan endes eller sliides." 1508 (Geh. Arch.).

Slutte, beslutte. 1644. 1650.

Slægtning, Slægtskab. 1663 (se „Paarøre").

Slæt, Slagsmaal. „Kommen sammen udi en slem Haardræt og Slett med hverandre." 1558 (H. Domb.).

Smal, liden. „Et smalt Hundrede." 1529 (N. Saml. IV. 2. 8. 11). — 6 smalle Læster Salt." 1599 22/3 (Sjæll. Tegn.).

Smykke. „Smykkede Løgner (se „Ripsraps").

Snappe. „At snappe og røve Mand og Kvinde." c. 1570 (Danske Saml. I. 217).

Snorke. „Truer, pukker og snurcker." (Vedtægt i Webers Saml. — Sml. „Holde over".)

Spids. „At hun skal løbe igjennem en Spetz" (løbe Spidsrod?). 1533 (Dialogus). — „16 Personer med Spidser, Forker og River . . . paa Høbaade." 1638 (H Domb.).

Spise, bespise. Almindeligt i 16de og 17de Aarh.

Spjeld. „8 Ørtuger Land og et Spield." 1554 (Geh. Arch.).

Staa, svare, indestaa. „Skal Byen staa for forskrevne Sandemænds Fortæringe." 1509 (Geh. Arch.) — „At staa os for den Skade." 1640 30/7 (Sjæll. Tegn.). — c. 1650 (Han. Seh.).

Stat. „Eders Sjæl, Liv og Staadt . . . Gud befalendes." 1523 (Allen. Akt. 29). — „Eders Naades Liv, Sjæl, Stadz og Stormægtighed . . . Gud . . . befalendes." 1523 (ib. 62). — „Gud Eder Nades Staad, Liv, Sjæl være befalendes." 1524 (ib. 154). — „Sammenskrive en Traktat over den Stadt og Regjering, som i vores nordiske (ɔ: norske) Lande i gamle Dage haver været brugt." 1667.

Stemme. „Samme deres Bylov ei heller stemmer sig hen til den gemene Mands Tarv." 1597 (Thott. 1201 Fol. N. 115).

Sten (en Vægt). 24 ß for en Styen Hamp." 1510 (Lehnsr.). — „37 $1/2$ Pund 2 Sten Hamp." 1521 (N. Saml. IV. 6. 4. 5). — „314 Sten Uld udi 6 $1/2$ Sækker." 1675.

Stenpikker. „Per Stenpikker. 1518 (blandt Arbeidsfolk paa Bergenhus).

Stik, Sting (se Skur).

Stikke, kvæles. „Kvogne, besvime eller sticke." 1596.

Stil. „Imod Rigens Ret og Still." 1582 (H. Domb. 23).

Stille. „Anordning derom at stille." 1669.

Stok. „Skulde forskrevne Kirkeværge indlægge 1 ß gr. af forskrevne Leie udi en Stok . . . hvilken Stok stande skal hos Alteret." 1488 (Klev Ros.). „Den arme, blinde gamle Stock." c. 1570 (D. Saml. I. 220).

Stor. „En svare stor Vinter." (Henr. Smith).

Stridig, omtvistet. „Om disse tvende stridige Sogne høre til Herjedalen." 1647 $20/12$ (Sv. Acta).

Stryge. „Hun haver rettelig strogitt mig ud, saa det svider udi min Hud." c. 1570 (D. Saml. I. 255). — „Hun strøg hannem ud og toede hans Hale." (ib. 265). — „Der strøg en Danske en Skalk af en Franzos" (da Eske Bille fangede Claudius Gallus). c. 1580. — „En Mand, som . . . sagde høit i Kirken, at Bispen maatte nu stryge sig paa sin Dom." 1632.

Styre. „Hvo som giver sin Nabos Tyende nogen Uraad eller i anden Maade styrer dem til Modvillighed." 1700 (Vedt.).

Stædig. „Denne . . . Mageskifte skal stedigh og fast blive." 1435 (Dueh. 46).

Stændig. „Ere vi dennem det ikke stændige" (ɔ: indrømme dem det ikke). 1620 (Nørd. Akt. 721). — 1624 (H. Domb.).

Stænge. „Stænge eller Led." 1585 (Kronb. Vedt.).

Støb. „At den Støb og Nag kan udtages af deres Sind." 1614 (Nørd. Akt. 635).

Størrelse. „Til deres Torvs Størelse" (ɔ: Udvidelse). 1560 (H. Domb. 58).

Svag. „Anordning om Lig udi denne svage Tid til Jorden at bestige" (alias: bestedige). 1652 17/8 (Sjæll. Reg.).

Svang. „Saa høi . . . at tvende Klokker der udi kan have sin fulde Suanng." 1621 (D. Saml. I. 26).

Svinehul. „Bøde for hvert Svinehul" (ɔ: Hul som Svin kan komme igjennem). 1680 (Fobb. Vedt.).

Svinehund. „Nogle Svinehunde, som sendes did til Svinejagten." 1590.

Sværmeri. „Overflødig Drik og Sværmeri." 1680.

Særdeles, særskilt. 1644 (Kjøge). — c. 1650 (Han. Seh.).

Søgning. „Uden nogen Gage eller deslige Søgning af Os derfor at nyde." 1666.

Søstat. (De Penge) „som til Søstaten ordineret er." 1655 6/9 (Sjæll. Tegn.).

T.

Tag. 1½ Mark (Bøder) for et Tagh uløves." 1529 (N. Saml. IV. 2. 10. 34). — „Efterdi L. haver N. K. hendes Gods uden Dom optaget, skal han . . . bøde . . . for hans ulovlig Tag 10 ℔ Sølv." 1613 (N. Domb. 66).

Tak. „Dersom H. N. beviste Kongl. Maj. min naadige Herre nogen . . . Tjeneste, da blev det vel til Tacke." 1559 29/12 (D. K. Hist. 27).

Taknemmelig, velbehagelig. „Der er ingen Tjeneste tacknemmelige for Gud." 1533 (P. Laur.).

Takt. „Strax havde han galne Børne-Tachte." c. 1570 (D. Saml. I. 189).

Te. „Dersom Herr J. B. vil the hannem flere Breve paa, da værge sig derfore efter Loven." 1554 (H. Domb.).

Tegnebog. „Beklager sig over en . . . Sorenskriver,

for hans Tegnebog, som han mener urigtig." 1625 22/5 (N. Tegn.). — „Og hvis derom i Thegnebøger paa vores Skatkammer kan være indført, at udslette." 1663.

Temmelig, passende? „Formoder . . . at de skulle give her et temelicht Svar." 1523 (Allen. Akt. 148).

Thing. „Skulle have ladet tage Ting paa hannem (alias: over hannem) baade til Herredsthing og" . . . o. s. v. 1555. (H. Domb. 379).

Thingfred, Brud paa Thingfreden. „Slaget den fattige Mand . . . . med et Sværd og gjort der Thingfredtt, og hannem er Thingfredtt oversvoren." 1558 (H. Domb.).

Tid, Gang. 1435 (se „Begaa"). — „Gjæster . . . give deres Gjæsteskud een Tidh om Aaret." 1443 (K. Dipl.). — 1477 13/10 (L. Dipl.). — 1501. — 1505. — „Forskrevne Saug og hosliggende Bord trende Tider at være . . . beslagen." 1613 (N. Domb. 112).

Tie, fortie. „Hvad han erfarer, som billig bør at ties." 1662.

Tiggebrev, kongelig Tilladelse til at tigge. 1669.

Tilbede, anmode. „Vore vi . . . tilbedhne . . . at vi vilde" o. s. v. 1479 (K. Dipl.). — 1562.

Tilbringe, 1. bringe til, formaa til. „Efterdi E. N. haver tilbragt den forskrevne Herredsskriver at skrive slige falske Breve." 1610 17/8 (H. Domb.). — 2. skaffe. „Haver tilbragt sig adskillige Indførseler og Breve paa Eiendom i samme Gaard." 1654 (H. Domb.).

Tilbyde, meddele, underrette om (sml. „Byde til"). „Hvad Nyt her høres . . . vil vi fin Tid lade Eder tiillbiude." 1572 (Bøll. Skøtt). — „Og derefter Os tilbiude grandgiveligen, hvad vi derudinden . . . gjøre eller lade kunde." 1588 2/2 (Ny Kirk. III. 628). — „Naar J. N. hans Vederparter denne vores Befaling haver tilbuden." 1631 28/2 (N. Tegn.).

Tilbørlighed. (Bønderne) „sig mod Fogderne modvilligen anstiller, baade (Baade?) med Tilbørlighed at forskaffe paa de Steder, det behøves, saa og" o. s. v. 1634 $^{9}/_{1}$ (N. Tegn.).

Tilbrage. „Al Told, Sise o. s. v. som der udi Lehnet aarlig kan tilbrage." 1662.

Tilfalde, paakomme. „Nogen Svaghed . . . som Eder aarlig skal tilfalde udi Eders Ben." 1588. — „Fare, som paa Veien kunde hænde og tilfalde." c. 1650 (Han. Seh.).

Tilforn, først, iforveien. „Vor Gunst tilforn" (almindelig Begyndelsesformel i Kongebreve i 16de og 17de Aarh.). — „Efterdi samme Mandat skulde fornødeligen promulgeres tilforne." 1623 (N. Domb.).

Tilfældig, gunstig. „Om jeg, efter bedre Undervisning . . . kunde med Tiden . . . blive den forskrevne Lærdom fuldkommelig tillfelldig." 1616. — „Efterdi, Gud være lovet, vi haver i begge Riger en tilfellig christen Øvrighed." 1622 (N. Domb. 67). — „Skriveren er hans Søsters Hosbonde, af Svogerskab hannem tilfeldig." 1628 (N. Stevn. 68).

Tilføie, tilskikke. „Indlade sig i Ægteskab med hvilket Kvindfolk Gud hannem vil tilføie." 1639 $^{28}/_{5}$ (N. Reg.).

Tilgift. „Udi den Tilgift de gave paa Skatten." 1519 (N. Saml. IV. 3. 6. 223).

Tilgive, 1. give til, ovenikjøbet. „Item 8 Deger Risbider (ɔ: Bædere, her: Bæderskind), de bleve tillgiffnæ i Kjøbet." 1519 (N. Saml. IV. 5. 3. 177). — 2. eftergive. „Efterladet og tilgiffuit N. L. al den . . . Pens." 1545 (Konsist. 73). — 3. medgive. „Uden al billige eller thillgiffne Aarsager." 1613 (N. Domb. 82). — „Saavidt Norges Lov, Ret o. s. v. tillgiffuer." 1632 $^{23}/_{4}$ (N. Tegn.).

Tilhold, Hjemmel, Bemyndigelse. „Efter Eders Kongl. Majestæts Skjødes Tilhold." 1695.

Tilholde. 1. hjemle, give Ret til. „Loven thill=holder mig“ o. s. v. 1630 (Kjøge). — (Se „Underslaa“). — 2. „At hun sig tilholder (opholder sig, har sit Til=hold) udi vor Kjøbsted Bergen.“ 1632 $^{2}/_{2}$ (Sk. Tegn.).

Tilhøre, høre paa. „Være tilstede, med Flid tilhøre, hvis som foregaar.“ 1667.

Tilhører, Eier? „Sker det . . . at nogen . . . Til=liggelse ... bliver Tilhørerne i nogen Proces afvunden.“ 1631 $^{10}/_{4}$ (N. Reg.).

Tilkjøbe, underkjøbe. „At samme Kvinde skulde være tilkjøbt, forskrevne Sognepræst . . . sligt at tillægge.“ 1582 $^{3}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.). — „Anlangende en Styrmands Tilkiøbellse til at beskylde T. S. for“ o. s. v. 1631 (N. Domb. 96).

Tilkort. „At . . . Kronen derover ikke sker tilkort udi nogen Maade.“ 1627 $^{25}/_{7}$ (Sjæll. Tegn.).

Tilmode, imod. „Som findes at være den sande Religion tilmode.“ 1548. — „Det som somme gaar thill mode, det gaar andre igjen til gode.“ c. 1570 (D. Saml. I. 187).

Tilpas, rask, karsk. 1523 (Allen. Akt.).

Tilregne. „For hvis Skade han ... kan tilregne sig at være tilføiet.“ 1613 (N. Domb. 82) — „Han skal ikke tilregne os nogen Bekostning eller Afkortning“ o. s. v. 1661.

Tilsammen. „Længe tilsammen“ (ɔ: lang Tid i Træk). 1661 (Geh. Arch.).

Tilse, rolig se paa. „Kunne vi ei heller tilse, at vores . . . Undersaatter ulideligen besværges og undergaar.“ 1634 $^{29}/_{8}$ (N. Reg.).

Tilskrive, debitere. „Ingen Omkostning tilskriffue Os derpaa.“ 1619. — 1629 (se „Indbrage“).

Tilslaa, tilslaaes, tilstøde. „Den store Sorg og Mod-gang, Dig og Din Hustru tilslagen og vederfaren.“ 1535 (Ny Kong. 1201 c. Fol.). „Skede det saa . . . at Ulykke

thillsloes med Ildebrand" o. s. v. 1592 $^{13}/_4$ (Helf. Arch.). — „Hvad Fare Os ... og Rigerne kunde tilslaa over saadan Mangel." 1627.

Tilslutte, afslutte. „Idet han nu ikke sidstforleden Jul efter Hans Majestæts Befaling kunde thilslutte sit Regnskab." 1623 (N. Domb.).

Tilstaa, 1. tilsikkre. „Forpligte vi os, at fri, hjemle og fuldkommeligen thilstaa ... Fru T. forskrevne Gaarde." 1560 $^{17}/_6$ (Reg. o. a. L.). — „Vi ikke heller vide, . . . det Forleningsbrev . . . hannem saadan . . . Skovhug at kunne hjemle eller tilstaa." 1613 (N. Domb. 22). — 2. tilkomme. „Ikke var . . . Rigerne hannem længer tilstaaendis og tilhørendes." c. 1580 (Geh. Arch.). — „Gav os for Svar, at kunne ikke, eller hannem tilstodt at besegle" o. s. v. 1536. — 3. restere. „Skiftes al Gjæld, som tilstander." 1555 (Klev. Ros.). — „Som hannem tilstod af sin Løn." 1557. — „Tre thillstaaendis Gjeldbreve." 1622. — „Tilstaaende Rest." c. 1650 (Han. Seh.). — 4. forestaa. „Formedelst de thilstaaende Julefester." 1631 (J. Tegn. 300).

Tilstand, 1. Hjemmel. „At jeg (den nye Godseier) vilde være hendes frie Hjemmel eller Tilstannd og Forsvar til Gaarden." 1596 $^{1}/_4$ (Thott. 836 b. Fol.). — „Befindes ingen Hjemmel eller Tillstanndt af O. H. paa samme Sag at procedere." 1613 (N. Domb. 53). — „Saa er jeg deres fri Hjemmel og Tilstand til samme Fiskeri." 1619 (H. Domb.). — „Hans Bygselbrev eller hvis anden lovlig Tilstand han haver til den" (Gaarden). 1628 (N. Domb. 29). — 2. Tilladelse. 1634 $^{20}/_2$ (N. Tegn.). — 3. Tilstaaelse. „Ingen Efterretning . . . kunnet bekomme . . . videre end af Almuens egen selvvillige Tilstand haves kunde." 1641 $^{27}/_{10}$ (N. Tegn.).

Tilstede. „Efter den hannem derom tilstede Instruktion." 1664.

Tiltage, antage, vælge. „Vore vi . . . tiltaghne . . . til begges deres Aasynesmænd." 1472 (K. Dipl.).

Tiltrængt, trængende. „Han skal være en gammel og tiltrængt Mand." 1622 (N. Domb. 142).

Tiltænke, være betænkt paa. 1591.

Tiltænkt, betænkt paa. 1662.

Tilveie. „Komme tilveie med" (ɔ: komme tilrette, faa Bugt med).

Tilvoxe. „Den Skadeserstatning, Os deraf kunde tilvoxe." 1664.

Timelig, betimelig. „I timelig Tid." 1613 (N. Domb. 225).

Tingest, Ting, Sager. „Alt mit Tingest." 1566 (Ny Kirk. III. 611). „Om disse eller andre mærkelige Tingest (Paternoster, Credo o. s. v.) tales intet i deres Statuter." 1533 (P. Laur.).

Traktere, underhandle. 1627 (se Anmode).

Trind, rund. „Et lidet trind Landskab" (et Maleri). 1650 (D. Saml. II. 138).

Trofast, troværdig, paalidelig. „8 trofaste Dannemænd." 1504. — „Lærde og trofaste Læger." 1555 (H. Smith). — 1560 (Ny Kirk. III. 537).

Trolighed. „Jeg vil med al Trouelighett vove mit Liv." 1565 (D. K. Hist.).

Træl, Slid. „Med stor Slæb og Treell." 1613 (N. Domb. 231). — „De haver i 2 Aar havt et meget stort Træll." 1635 (Sk. Tegn.).

Trøst. „Jeg haver et Brev, som Eders Naades Borgemestere . . . paa Eders Naades Trøsth mig undt . . . have." 1547 $^{28}/_{4}$ (Top. Kallundb.). — „Saa paa Guds og . . . Eders Naades Trøst sagde jeg hannem Leide til." 1566 $^{17}/_{4}$ (D. K. Hist.).

Trøste. „Thi trøster for ingen Del at lade hente

det selv af Skoven" (af Mangel paa Heste og Vogne). 1560 $^{1}/_{8}$ (D. K. Hist.).

Tugthus. (Hans Staffensen paa Sorø fik Brev, 2 Smaabørn at) „annamme og som Almissebørn opføde, indtil de blive saa store, at de udi Tugthuset arbeide kunde." 1618 $^{2}/_{12}$ (Sjæll. Tegn.).

Tvistig. 1. „Forskrevne tuistige Personer." 1607 $^{18}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.). — „Forskrevne tvistige Parter." 1628 (N. Stevn. 2). „De tvistige Parter." 1629 (N. Reg.). — 2. „Forskrevne tvistige (alias: omtuistede) Brev." 1635 (H. Domb. 413).

Tvivlraadig. „At forskrevne Sag skal have sig fast sælsom og være møget thuiffuelraadig." 1581 $^{1}/_{1}$ (Sk. Tegn.).

Tynd. „Hans Svaghed og tynde Helbred." 1669 (Sjæll. Reg.).

U.

Uanstændig. „Som begges Stand er uanstændig" (ɔ: ikke anstaar). 1725 (Geh. Arch.).

Ubehagelighed. „Den Wbehagelighed, som de (Onde) have til Evangelium." 1528 (Viborg).

Ubekvem, upassende. „Og andre wbequemme Bedrifte, han befindes at have begaaet." 1646 (N. Domb.).

Ubekvemmelig, 1. upassende. „Wbequemligt." 1572 (Bøll. Skøtt). — 2. ubekvem, ufremkommelig. „Da Dagene ere stakkeste og Veiene w-beqvemmeligste." 1649.

Uberammet. „Sig selv til egen nyttige Profit, Kongl. Majestæts Gavn derved wberammett." 1613 (N. Domb. 30).

Ubeskjæmmet, skamløs. „Nogre løgnagtige og wbeskemmede Munke." 1533 (P. Laur.). — „Hvilken hans ublufærdig og wbeskemmit Dristighed." 1589 (Sjæll. Tegn. 145).

Ubetagen. „En anden Bygningsplads, som endnu skal være ubetagen." 1666.

Ubevant. „Saadane ny Fond (ɔ: Paafund), som ere wbewondhæ." 1528 (Viborg).

Udbytte, uddele. „H. B. skal beholde det (et prisdømt Skib) imod at ... udbytte til Kongens egne Baadsfolk de 25 Skippund Fisk, som derpaa er funden." 1654 6/10 (Sjæll. Tegn.).

Uddrag, Afgjørelse. „Indtil Sagens endelig Uddrag." 1660 (alias: „Sagsens Uddragt." 1628 15/10 N. Tegn.).

Uddrive. „Samme uddreffne Værk" (ɔ: et Kobberværk, som „fra Dag til Dag . . . sig forringer"). 1666.

Udflod. „Rende, som Vandet kan have sin Udflod af." 1584.

Udfordre. „Paa mine Vegne at wdfordre den Sag om den Arv." — „Tiltale N. M. for hvis Penninge han . . . stander tilbage med, og dennem . . . af hannem wdfordrer." 1586 13/2 (J. Tegn.).

Udføre. „De indførte ham i Godset, at bruge (o. s. v.), indtil han blev udført igjen." 1630 (H. Domb.).

Udgaa. „For en din Dom og Affegt . . . til . . . Landsthing udganget." 1605 5/6 (Gl. Sv. Jord. 66 b). — 1619 (se „Bagpaa").

Udgang. „Bolstrop Fæ haver havt Wdgangh og Drift i Vettels Mark i 40 Aar." 1473 (Dueh. 112).

Udgive, 1. „For et Mundslag eller to, han havde udgivet." 1622 (H. Domb.). 2. erlægge. 1619 (se „Rettighed"). — „Renten betimeligen at udgive." 1639 (H. Domb. 523).

Udgjøre, 1. udruste. „Skulde der (i Marstrand) have været nogen svenske Skjærbaade wdgiordtt, som have ligget paa vore Strømme." 1591 (Sv. Acta 245). — 2. udstryge. „At de, som ere døde eller aftakkede kunde . . . af de gamle . . . Ruller wdgiøris." 1652. — „Saa

og hermed . . . kvittere . . . M. A. . . . hvorefter han . . . udi Restantsregisterne . . . tilbørligen udgiøris og klareres." 1664. — 3. udsætte (af en Gaard). „At Din Fader var wdgiort af H. Andersens Fædernegaard efter Lovens første Bogs 15 Kap." 1654 (H. Domb. 448).

Udkastning, 1. „Et Par Sagen med Vdtkastningh." (Inventarium efter Sofia Krummedige). — 2. Udkast. „En Udkastning paa Kronborgs Bygning." 1583 $^{19}/_{1}$ (Sjæll. Tegn.). — „Eftersom den samme Udkastning paa samme Dom i sig selv udviser." 1613 (R. Domb. 88). — „Rigens Admirals Wdkastning" (Paategning paa et Koncept). 1647 $^{16}/_{6}$ (R. Reg.).

Udlade, 1. løslade. „At I den Person . . . mue igjen løsgive og wdlade lade." 1619 $^{27}/_{11}$ (Sjæll. Tegn.). — 2. tømme (en Dam). 1661 (Geh. Arch.). — 3. udføre. „Bevilget, at Heste . . . maa . . . af Riget wdladis." 1663 $^{29}/_{3}$ (Sjæll. Tegn.).

Udlede, udforske. „De havde wleet og spord i Sandhed, at" o. s. v. 1424 $^{15}/_{11}$. — „Erfare . . . om ikke endnu den rette Dræber kan vdledis." 1628 (R. Domb. 35).

Udlænding. „Efterdi . . . T's Kvinde samme Gaard skal selv . . . ladet bekoste og opbygge, men G. J. som . . . aldeles er en Fremmed og Wdlenndingh dertil" . . . 1613 (R. Domb. 182).

Udlæse, 1. „Gode og wdlesene (ɔ: udvalgte) Saugdeler." 1593. — 2. „Om nogle Poster, som han udi Thingbøgerne . . . findes for indskrevet . . . bede Vi Eder . . . at I hannem derfore udaf forskrevne Thingbøger paa vores Renteri lader vdlesse." 1651 $^{3}/_{2}$ (Sjæll. Tegn.).

Udraab. „Bevilget . . . P. P. . . . førrige Byskriver . . . at maa . . . nyde Udraab paa de afdøde . . . deres Gods." 1633 $^{16}/_{2}$ (R. Reg.). — „Og dersom Nogen, hvad han i Udraabet havde kjøbt og sig tilmindet . . . ikke

vilde betale." (ib.). — „Baade uden Udraab saavelsom i Udraab." 1639 22/5 (N. Tegn.).

Udraabe. „Umyndiges eller andres udraabte Gods." . . . „Efterladende Gods, som skulde udraabes og gjøres i Penge." 1639 22/5 (N. Tegn.).

Udretning. „Paa det denne . . . Commission formedelst hans Forsømmelse ikke skal uden Udretning afgaa." 1618 7/7 (Sjæll. Reg.).

Udrette, udrede. 1632 (H. Domb.).

Udsagn. „Og efterdi Asminderøds Kirke haver der Udsagn (noget at sige?) udi, fordi samme Kirke haver ogsaa nogle Penning i samme Gaard." 1592 17/7 (Hels. Thing.).

Udskaaren Skrift (Forklaring se Molb. Gloss.). 1584 (H. Domb.). — 1623 (ib.).

Udskille. „Og ei de endda bleve wdskyllde (skilte ad, om Ægtefolk). 1537. (H. Domb. 143).

Udskrift, Udskrivning. „Fri for Skat, Udskrift og al anden Tynge." 1639 12/1 (N. Reg.). — c. 1650 (Han. Seh.).

Udslaa, 1. afslaa. 1614 (Kjøge). — 1629 (ib.) — 1648. — 2. „Hvo det udslaar (slipper Kvæget ud) om Morgenen." 1683 (Asf. Vedt.).

Udsone. „20 Mark af en Baadsmand i Oslo, som Erik E. vtsonedhe (opkrævede?) . . . Item B. L. en Ko, som T. Lensmand vdsonedhe." 1529 (N. Saml. IV. 2. 10. 66. 73).

Udstaa. (L. v. Habelen tilspurgte Almuen) „om nogen fandtes, han noget havde ifrataget uden Lov og Dom, med mindre det var skeet udi venlig Forligelse, af Aarsage de ikke kunde wdstaa hannem Lov og Dom." 1613 (N. Domb. 24). — „En sine Tjenere som skulde gaa i Rette . . . imod hans Vederpart og vdstaa dennem hvis Ret udi denne Sag kunde forfalde." (Thott. 836 b. Fol. 320).

Udstede. „Gjører den Anstalt, at . . . intet . . . af nogen Havn . . . vorder udskibet eller vdstedet."

Udsætte, oversætte. „Hvilke er wdsatt af Italienske." 1609 29/11 (Sjæll. Reg.).

Udsøge, inddrive. „Med . . . Bekostning maa dennem (ↄ: tilgodehavende Penge) med Retten udsøge." 1613 (R. Domb. 252). — c. 1650 (Han. Seh.)

Udtappe. „Skal ingen vdhtappe eller sælge Vin, Rummenye eller Malmesye og ei Emeker Øl eller andet fremmed Øl." 1461 (K. Dipl.).

Udtrykt, udtrykkelig. 1650.

Udtære. „Sendte 30 Stykker Kvæg ... og lod Foderet vdthære." 1615 (H. Domb. 214). — 1667 (H. R. D.).

Udæskning. „Vor og Rigens Stevning og Wdteskning." 1568.

Uefterretlig. „Om den Commissionskjendelse ikke var ulovlig . . . og følgelig burde være uefterretlig." 1727.

Uendelig, uafgjørende, ikke endelig (om Dom). 1657. Almindeligt.

Uforsynlig, uforsigtig, uforvarende. „Ihjelslog en Præst uforsiunlig." 1585.

Ufødt. „Der han og hans Søster vore lille og vfføde." 1555 (H. Domb. 343). „Mine smaa ufødde Børn." 1620 (Arrebo).

Uhørlig. „Al slem vhørlig og usigelig Ukyskhed, som der regnere." 1533 (P. Laur.). — „Thi der sker nu saa megen whørlig Last og Synd allevegne." 1565 25/3 (Ny Kirk. III. 578). „Grove uhørlige . . . Gjerninger." 1665 (Danske Saml. 69 b.).

Ulempe, Feil, Urigtighed, Mislykken, Skam. „Kunde intet beskaffe, og maatte med Ulempe drage derfran." c. 1530 (Geh. Arch.). — „Og det vilde give Os et ondt Eftersagn og mærkelige Ulempe hos andre Potentater." 1591 (Sv. Acta. 245). „Dermed T. at føre i Ulempe og Foragtelse." 1622 (R. Domb. 123).

Ulideligheb. „Erfare . . . om alting forsvarligen og

libeligen . . . tilgaar, og dersom nogen Forseelse, eller Ulibelighed befindes, da sligt at remedere." 1638 $^{12}/_7$ (N. Tegn.).

Ulyst. „Tvedragt, Uenighed og anden Uløst." 1530 (Geh. Arch.). — „Hvorudover kunde være skeet stor Ulyst." 1608 (Nørd. Univ. III. 223).

Umyndig. „Ved en vmyndige Sendebud uden Fuldmagt." 1613 (N. Domb. 40).

Umælende Børn. 1554 (Geh. Arch.).

Under. „Fordi de have dømt hans Dom wnder" (underkjendt). 1646 (N. Domb.).

Underdømme, underkjende. 1584 (H. Domb.). — 1608 (ib.). — 1622 $^{31}/_7$ (N. Tegn.). — „Lagmanden haver vnderdømt en Sorenskrivers Dom." 1652 (N. Domb.).

Undergaa, gaa til Grunde. „Førend saadan . . . Skade . . . fanger Overhand, og den christelig Religion . . . aldeles vndergange." 1540 (Konsist. 23). — „Eragtendes, at jeg ikke . . . nogen den Friheb, min Formand udi Brug havt, haver uden Dom at lade wndergaa." 1619 (N. Domb. XII. 45). — 1634 (se „Tilse").

Underhandle. „Ved samme Odelsgods, han sig underhandlet haver." 1613 (N. Domb. 20). — „Underhandler han sig Bønderne deres Odelsgods, en Part ved Pant og en Part til evig Eiendom." 1613 (N. Domb. 35).

Underløbe. „Med mere . . . Tilmæle og Gjenmæle . . ., i den Sag wnderløb." 1622 (N. Domb. 183).

Underofficeer. „Bergbetjente og Underofficerer." 1666.

Underslaa, unddrage (sig), dølge. „At vnderslaa, hvis Bøder Loven tilholder Kongen." — „Dersom de og dennem ville vndersla og ikke møde." 1600 $^{8}/_1$ (Sk. Tegn.). — „Hvo som . . . Misgjerning dølger og underslaar." c. 1700 (Vedt.).

Undervise, forklare. „Hvilke Os have vnderwijst

deres store Forfang og ubodelighe Skade, som de i mange Maade med forleggis." 1472 (K. Dipl.).

Undgaa. (Han gav mig god Trøst), at Kongl. Maj. vilde dog gjøre der en Ende paa, saa han vilde det ikke lade wndganghe." 1645.

Undkomme, undgaa. „Paa det . . . G. L. ikke aldeles skulde vndkomme sin velfortjente Straf." 1621 ²²/₉ (J. Reg.).

Undseelse, Hensyntagen, Overbærelse. 1648. — „Uden al Undseelse, Vild eller Venskab." c. 1650 (Han. Seh.). — „Skulle dette altsammen . . . uden al Frygt og Undseelse forrette." 1661.

Undsigelse. „Den forskrækkelige Vndsegelse (om Dommens Dag), som stander i Evangelio." 1554.

Undvige, rømme. „Maatte give hannem 10 Rd. for Klevtraad, for hun ikke havde wndvigt samme Gaard." 1613 (N. Domb. 40).

Ung, ny. „8 Læderlagen, onge og gode." 1541 (Invent. efter Sof. Krummedige).

Uraadig, ustyrlig. „Du kant aller tro, saa vraadig Almuen er."

Urimelig, uoverensstemmende. „Efter saadan Anstillende ikke vel en præstelig Mand anstaar, men er fremmed og vrimeligt med hans Kald og Embede." 1631 (N. Domb. 15).

Urimet, urimelig. „Med andre wrimet Omsvøb." 1626 (H. Domb. 187).

Uskikkelig, utilbørlig. „De uskikkelige store Baljer . . . at maale Sild med." 1585.

Uskikkelighed, Utilbørlighed, Uordener. 1585. — „Ei tilstede (paa Ølhus) overflødig Drik, som U-skickelighed foraarsage kunde." 1680 (Kongebrev). Almindeligt.

Uslidelig, urygelig. „Saa at alle forskrevne Artikler skal holdes wsliidheligh til evig Tid." 1493 (Dueh. 93).

Usømmelig, utilbørlig. „Noget vsømmeligt paa vore Strømme at have begaaet." 1621 $^{30}/_{4}$ (Sjæll. Reg.).

Utrolig, troløs, med Utroskab. „Da gjøre de det (prædike) vtroelige og falskelige til deres Nytte." 1533 (P. Laur.). — „Forevendendes, Eders Fuldmægtige sig vtroligen mod Eder at have forholdet." 1607 $^{14}/_{4}$ (Sjæll. Tegn.). — „At jeg vtroligen imod Kirkerne mig haver anstillet." 1623 (N. Domb.). — „Kirkerne, som han utroligen skal have imod handlet." 1628 $^{15}/_{1}$ (N. Tegn.).

Uvillig, ubehagelig, ilde seet. „Men efter . . . Herr T. blev Sognepræst . . ., som var vwillig for Sognemændene, da skjød de Grøften igjen." 1545 (H. Domb.).

V.

Vanvittighed, Uvidenhed. „De vandre selve i Vanuittighed og Hjertens Mørkhed." 1533 (P. Laur.). — „At han vilde naadelig anse vor store Vanvittighed og Brøst." 1540. (D. Saml. 34). — „Denne Forseelse (Leiermaal) af Vanvittighed om samme Slægtskab . . . at være skeet." 1634 $^{3}/_{6}$ (N. Reg.).

Vare, røgte, varetage. „Vare deres Kald, som det sig bør." 1579 $^{21}/_{4}$ (Sjæll. Tegn.).

Vel. „Kjære Moder, gjører vel (ɔ: vær saa god) og skriver" o. s. v. 1532.

Velstand, Vel. „Eftersom vi til den studerende Ungdoms Velstand og Bedste . . . for raadsomt haver befundet." 1665.

Vende, 1. anvende. „At I herudinden ville wende Eders største Flid." 1557 $^{23}/_{12}$ (Konsist. 197). — 2. anbringe. „Som vender deres største Formue udi Last og Tømmerkjøb." c. 1650 (Han. Seh.).

Vid, vidtløftig. „Efter wiid Forhandling." 1573 $^{30}/_{8}$ (Hels. Arch.).

Vide. „Saafremt Vi ikke skulle wiide det hos Eder" (ↄ: lade Eder undgjælde derfor). 1579 $^{28}/_{6}$ (Sjæll. Tegn.).

Videnskab, Vidende. c. 1650 (Han Seh.).

Vildelse. „Vildelser udi Trykken" (ↄ: Trykfeil). 1701.

Vilje, Velvilje. „Paa det at evig Willie og Venskab maatte blive imellem" o. s. v. 1547 (Konsist. 78). — „Bevifte nogen Viilghe eller Tjeneste." 1559.

Vinding. „Seilgarn, Hysing, Merling og Vindingh kjøbt af Kort Valdenhus." 1520 (N. Saml. IV. 6. 1. 49).

Vindskibelighed, Omhyggelighed. „At de (Bøgerne) med Windskibelighed og correkt maa udgaa og blive prentet." 1603 $^{21}/_{11}$ (Sjæll. Reg.).

Vitterlighed. „Kjendes . . . af ret Witterlighedt skyldig at være . . . D. B." 1622 (N. Domb. 47).

Vittig. (Knytlingasaga) „er skreven af en vittig Islænder." c. 1740 (H. Gram).

Vold, Magt, Myndighed. „Ingen Mand skal have Wold at kræve sin Hovedlod, men" o. s. v. 1443 (K. Dipl.).

Voldtage, se Voldtægt.

Voldtægt. „Om Voldtægt: „Hvo der voldtager sit Fæmon . . . fra den, som det vil gjenne i Hus." 1683 (Asf. Vedt.).

Vornæse. „Saadan en Wornæse maa vi ikke sætte paa Skriftens Hoved og ypperlige rette Forstand, men der staar" o. s. v. 1533 (P. Laur.).

Vrager kaldes En, der har samlet noget Vrag ved Stranden. 1551 (D. Saml. 90 b).

Vægre (negte) En at. 1641.

Værd, Pris. „For et skjelligt og billigt Werdt." 1583 $^{18}/_{8}$ (Sjæll. Reg.). — „Sælge for et skjelligt og billigt Værd og Kjøb." 1628 (N. Tegn.). — „Hvor . . . Borgerne ikke vil give Bonden . . . fuldkommen Værd." 1665 (Rent. Exp. VIII. 379).

Værе. „At were sig om (gjøre sig for at faa) saadane Tjenere" (som er tro). c. 1650 (Han. Seh.).

Værge af, negte, 1460 (Rosenkr. 106).

Værn. „Bekjendt . . . at have taget hende ud i Seng til sig, hvorefter 6 Mænd have dømt hannem at gjøre sin Wernn og Underførsel for samme Sag." 1619 (N. Domb. XII. 30). — „Tilfundet forskrevne Kvinder at skulle gaa deres lovlig Værn og Underførsel." 1622 (N Domb. 205).

Æ. Ø.

Ægte, legitimere. „Hvorledes de er bleven egtidt, og deres Moder lovligen fæst til deres Fader, bør . . . de bevise." 1622 (N. Domb. 76).

Øie. „Dersom han noget videre herom rørte, vilde det visselig gaa hannem selv under Øigenne og komme derover udi videre Skade, Segt og Bøder." 1613 (N. Domb. 203). — „Om Sagen bemeldte M. M. skulde gaa under Øine." 1651 5/5 (Sjæll. Reg.).

